

KÁRPÁT-HAZA

SZEMLE

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYARSÁGKUTATÁS INTERDISZCIPLINÁRIS SZAKMAI FOLYÓIRATA

2025/ 1. szám

BARANYAI NÓRA

A határon túli magyar pártok társadalmi támogatottságának változásai

PÁSZTÓ VIVIEN

Társadalmi-gazdasági helyzetkép a Kárpát-medencéből:
A szlovákiai magyarság társadalmi-gazdasági helyzetének elemzése

TURY-NAGY MIKLÓS

Ukrajna gazdasági térszerkezetének átrendeződése függetlenedésétől napjainkig

HORVÁTH CSABA SÁNDOR

A magyar vasútépítések mögött húzódó érdekek a Habsburg Birodalom
és az Osztrák–Magyar Monarchia időszakában

TÓTH TAMARA

A vendégmunkás irodalmi reprezentációi a jugoszláv
gazdasági reformok kontextusainak tükrében

TÓZSÉR ANETT

A hitélet jellemzői Erdélyben

Kiadja a Nemzetstratégiai Kutatóintézet

KÁRPÁT-HAZA SZEMLE

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYARSÁGKUTATÁS
INTERDISZCIPLINÁRIS SZAKMAI FOLYÓIRATA

2025/ 1. szám

KÁRPÁT-HAZA SZEMLE

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYARSÁGKUTATÁS
INTERDISZCIPLINÁRIS SZAKMAI FOLYÓIRATA

2025/ 1. szám

Nemzetstratégiai Kutatóintézet
Budapest, 2025

KÁRPÁT-HAZA SZEMLE 2025/ 1. szám

A Kárpát-medencei magyarságkutatás interdiszciplináris szakmai folyóirata

KIADJA A NEMZETSTRATÉGIAI KUTATÓINTÉZET

1054 Budapest, Nagysándor József utca 8.

Felelős kiadó: Szász Jenő

Szerkesztőbizottság

Bakk Miklós, Bali János, Benedek József, Csata Zsombor, Farkas György,
Hajdú Zoltán, Kovály Katalin, Lampl Zsuzsanna, Magyar Zoltán,
Nagy Benedek, Nagy Imre, Péntek János, Péti Márton, Pozsony Ferenc,
Rácz Szilárd, Salamin Géza, Schwarcz Gyöngyi, Szilágyi Ferenc,
Sztók Szilvia, Tóth Géza, Török Ibolya, Tózsér Anett

Szerkesztő

Ress Boglárka

A szerkesztő munkatársa

Bern Andrea, Borbándi Erik

Tördelőszerkesztő

Simon Andrea

Tipográfus

Nádas Zsófia

Nemzetstratégiai Kutatóintézet © 2025, Budapest

Minden jog fenntartva

A kötetben szereplő írások tartalma nem feltétlenül tükrözi a kiadó álláspontját.

ISSN 2732-1789

TARTALOM

TANULMÁNYOK	6
Baranyai Nóra A határon túli magyar pártok társadalmi támogatottságának változásai	6
Pásztó Vivien Társadalmi-gazdasági helyzetkép a Kárpát-medencéből: A szlovákiai magyarság társadalmi-gazdasági helyzetének elemzése	23
Tury-Nagy Miklós Ukrajna gazdasági térszerkezetének átrendeződése függetlenedésétől napjainkig	36
Horváth Csaba Sándor A magyar vasútépítések mögött húzódó érdekek a Habsburg Birodalom és az Osztrák–Magyar Monarchia időszakában	62
Tóth Tamara A vendégmunkás irodalmi reprezentációi a jugoszláv gazdasági reformok kontextusainak tükrében	94
Tózsér Anett A hitélet jellemzői Erdélyben	117
ABSZTRAKTOK	128

Tury-Nagy Miklós

Nemzetstratégiai Kutatóintézet

Ukrajna gazdasági térszerkezetének átrendeződése
függetlenedésétől napjainkig

Kárpát-haza Szemle, 2025 (1), pp. 36–61, 129.

DOI-azonosító: 10.64605/KHSZ.2025.1.03

Ukrajna gazdasági térszerkezetének átrendeződése függetlenedésétől napjainkig

Jelen tanulmány Ukrajna gazdasági térszerkezetének átrendeződését elemzi az ország 1991-es függetlenedésétől napjainkig. A tanulmány célja annak feltárása, hogy gazdasági és politikai válságok – különösen a 2014-es és 2022-es geopolitikai események – milyen hatással voltak az ország gazdasági térszerkezetére, illetve a regionális különbségekre. Az elemzés rámutat a szovjet örökségként fennmaradt ipari szektor túlsúlyával bíró gazdasági struktúrára, valamint a külkereskedelmi irányok változásaira. A makrogazdasági mutatók és a regionális adatok térképes elemzése bizonyítja a korábban keleti súlypontú gazdaság visszaesését, valamint az ország exportpartnereinek és a külföldi tőkebefektető országok körében végbement átrendeződését. A 2022-es év geopolitikai eseményeinek következtében Ukrajna számára új fejlődési irányok körvonalazódnak, mely a nyugati oblasztok periférikus helyzetének felértékelődését eredményezik.

Realignment of Ukraine's economic spatial structure from the referendum of independence until today

The current study analyzes the realignment of the economic spatial structure in Ukraine from the country's referendum of independence in 1991 to the present. The purpose of the study is to explore how economic and political crises – specifically the geopolitical events of 2014 and 2022 – have affected the country's economic spatial structure and regional disparities. The analysis points out the changes in the economic structure, including the predominance of the industrial sector as a legacy of the Soviet Union, as well as shifts in the direction of foreign trade. Mapping analyses of macroeconomic indicators and regional data confirms the decline of significance in the formerly eastern-oriented economy and the reorientation of the country's main export partners and investor countries. The geopolitical events of 2022 are expected to shape new directions for Ukraine's development, emphasizing the growing importance of the peripheral position of the western oblasts.

TURY-NAGY MIKLÓS

Ukrajna gazdasági térszerkezetének átrendeződése függetlenedésétől napjainkig

1. Bevezetés

Jelen tanulmány Ukrajna gazdasági térszerkezetének átrendeződésével foglalkozik, az ország függetlenedésétől egészen napjainkig. A téma fontosságát vizsgálva elmondható, hogy Ukrajna stratégiai jelentőségű országnak számít, mind az Európai Unió és az Egyesült Államok, mind Oroszország számára, azonban jelentős regionális egyenlőtlenségekkel küzd évtizedek óta, melyre a válságok, a szovjet gazdasági örökség, az állandó politikai instabilitás, valamint a katonai konfliktusok csak ráerősítettek. A téma aktualitása megkérdőjelezhetetlen, a jelenleg is zajló háború, illetve a folyamatos nemzetközi figyelem miatt, mely által Ukrajna kiemelt helyen szerepel a nemzetközi politika vonatkozásában. A téma aktualitását és fontosságát tovább növelik az európai integrációs törekvések, melynek köszönhetően új fejlesztési irányok fogalma zódnak meg az ország oblasztjai számára. Ezen tendenciák párhuzamba hozhatók a gazdasági térszerkezet átrendeződésével, amit együttesen alakíthatnak a háborús események és az imént említett integrációs törekvések.

A kutatás arra a kérdésre keresi a választ, hogy milyen gazdasági és geopolitikai tényezők alakították Ukrajna gazdasági térszerkezetének átrendeződését, és ezek miként hatottak a regionális egyenlőtlenségek alakulására. Az elemzés célja, Ukrajna gazdasági térszerkezetében és struktúrájában bekövetkező átrendeződések,

valamint az ezt befolyásoló egyes politikai-gazdasági események hatásainak kimutatása. A kutatási kérdések megválaszolásának érdekében egyes makrogazdasági mutatók vizsgálatát végzem el, melyeken keresztül szemléltetni próbálom Ukrajna gazdasági térszerkezetében, valamint struktúrájában végbement változásokat.

2. Módszertan

A tanulmány primer és szekunder források együttes felhasználásával készült. A szekunder adatok túlnyomó többsége nemzetközi és Ukrajna hivatalos szervezetei (World Bank, CEIC Data, NBU,¹ Derzhstat²) által biztosított adatbázisokból származnak. A primer forrásokból származó adatok segítségével kvantitatív elemzést végeztem, melynek eredményeit saját szerkesztésű diagramokon és térképeken keresztül ábrázolok. A kutatás során a szekunder forrásokat felhasználva bemutatom a gazdasági folyamatokat befolyásoló politikai eseményeket.

A különböző makrogazdasági mutatók vizsgálatának segítségével próbálom szemléltetni az ország egészét

¹ NBU – National Bank of Ukraine

² Derzhstat – State Statistics Service of Ukraine

és annak oblasztjait³ érintő legfontosabb változásokat. Ennek további célja, hogy bemutassam Ukrajna gazdaságában, illetve térszerkezetében végbemenő átrendeződést. Az ország egészére vonatkozó folyamatok szemléltetésére többek között, a GDP éves növekedésén, a külkereskedelmi folyamatokon, valamint a tőkebefektetések vizsgálatán keresztül kerül sor. A területi egyenlőtlenséget és a térszerkezetben történő átrendeződést, Ukrajna oblasztjainak gazdasági, ipari teljesítményének, illetve az ország oblasztjaiba történő tőkebefektetések elemzésével kívánom szemléltetni.

Ukrajna oblasztjainak ipari teljesítményének elemzését, az általuk értékesített ipari termékek (árúk és szolgáltatások) összértékének térképes ábrázolásával végzem. Az ország oblasztjainak ipari teljesítményének bemutatására kizárólag ez a mutató állt rendelkezésre. A mutató segítségével tisztább képet kapunk az oblasztok ipari teljesítményét illetően, melyből következtethetünk a regionális különbségekre, továbbá behatárolhatjuk a legjelentősebb ipari központokat Ukrajnán belül. Az ipari teljesítmény kimutatására használt mutatóról részletesebben is érdemes írni, hogy tisztázzuk, mely termékek és jelen esetben ipari szolgáltatásokat foglalja magába. Az ipari termékek kategóriájába tartozik a bányászat és kőfejtés, a feldolgozóipar ágazatai által gyártott termékek, valamint az iparhoz kapcsolódó szolgáltatások. A feldolgozóipar által előállított termékek kategóriájába tartozik: élelmiszer-, ital- és dohánytermékek gyártása; textilipar, ruházat, bőr, bőrtermékek és más anyagok gyártása; faipari termékek gyártása, papírgyártás és nyomdaipari tevékenység; koks- és kőolaj-feldolgozó termékek gyártása; vegyi anyagok és vegyipari termékek gyártása; alapvető gyógyszeripari termékek és gyógyszerkészítmények gyártása; gumi- és műanyagtermékek, egyéb nemfém ásványi termékek gyártása; kohászat, kész fémtermékek gyártása, gépek és berendezések kivételével; gépgyártás; bútortermékek gyártása, gépek és berendezések javítása és szerelése.

A GDP éves növekedésének vizsgálata az ország gazdaságának csökkenését, illetve annak növekedését mutatja be. A külkereskedelmi folyamatokon belül

foglalkozom a termékek és a szolgáltatások exportjának és importjának éves növekedésével, továbbá Ukrajna legfontosabb kereskedelmi partnereinek részesedésével az export-import vonatkozásában. Utóbbi az Oroszországtól való távolodás folyamatának és Ukrajna nyugati orientációjának jobb megértését szolgálja. A külkereskedelem szempontjából fontosnak tartom bemutatni, az áruexport és áruimport szerkezetének alakulását termékkategóriákra lebontva, melyből következtetni lehet némi térszerkezeti átrendeződésre vagy éppen, a gazdasági központok teljesítményére. A külföldi tőkebeáramlások segítségével az ország vonzerejének alakulását mutatom be, mindezt kiegészítve a legnagyobb befektető országok bemutatásával. Az elemzés során vizsgálom az ország területi egységeinek – oblasztjainak – fejlettségi szintjét az egy főre jutó GDP segítségével. A 2022-ben eszkalálódó orosz–ukrán háború térszerkezetre gyakorolt hatását a belső Ukrajnából áttelepülő vállalkozások példáján, az oblasztok exportteljesítményének változásán, illetve az ide irányuló tőkebefektetések alakulásán keresztül mutatom be.

3. Ukrajna politikai-gazdasági viszonyainak áttekintése

Ukrajnának az 1991-ben bekövetkezett függetlenedését követően egyszerre több gazdasági problémával is szembe kellett néznie. A kezdeti időszakban saját valuta híján a hiperinflációval, továbbá az Oroszországhoz fűződő külkereskedelmi függőséggel egyaránt (ÅSLUND, 2009) küzdött. Gazdasági helyzetét nagyban meghatározták a Szovjetuniótól örökölt túlzottan energiaigényes iparágak túlsúlya, illetve a fennálló kelet-nyugati megosztottság, vagyis a regionális egyenlőtlenségek (YANG, 2023). A Szovjetunió felbomlásával, annak gazdasági modellje és munkamegosztása szintén szétesett, és ezáltal Ukrajnának új gazdasági modell kialakítására volt szüksége a világgazdasági térben való boldoguláshoz. Az 1990-es években zajló átmeneti korszak központi eseménye volt a privatizációs folyamatok megindulásának időszaka, mely lényegében az ország gazdaságát és politikai életét befolyásoló oligarchikus rendszer kiépülését jelentette (SUTELA, 2012). Kucsma

³ oblaszt = megye, amely a nemzetközi besorolásban a NUTS3 szintű területi-adminisztratív egységnek felel meg

elnöksége (1994–2005) alatt végrehajtott lassú strukturális reformok, – amely lassúságának ellenére némi stabilizációt jelentett – valamint külső és belső tényezők hatására bontakozott ki az 1998-as pénzügyi válság (SEGURA, 2005). A pénzügyi válságból való kilábalás után a 2000-es évek elején a gazdasági növekedése és a reformoké volt a főszerep. Mindezt némileg beárnyékolta a politikai beharcok, Viktor Juscsenko (2005–2010) elnök leváltása, a narancsos forradalom, illetve az oligarchikus rendszer befolyásának kicsúcsosodása (ÅSLUND, 2009). A 2004-es narancsos forradalom és a politikai beharcokat követően, vert helyzetből visszatérve Viktor Janukovics (2002–2007) töltötte be a miniszterelnöki pozíciót. Janukovics elnökségét (2010–2014) a nehézkesen haladó reformfolyamatok, az orosz gáztól való függőség leküzdése, illetve az IMF-fel fennálló hullámzó viszony jellemezte, melyet általában nagymértékben befolyásolt az ukrán belpolitikára jellemző populizmus (MATUSZAK–SARNA, 2013). A 2008–2009-es globális gazdasági világválság rámutatott Ukrajna hiányosságaira. Többek között a gazdasági diverzifikáció hiányára, az árnyékgazdaság intenzív működésére, az előszeretettel alkalmazott populistának mondható politikai eszközökre vagy éppen a korrupcióra. Ezen tényezők csak tovább fokozták a válság negatív hatását. Ukrajna számára az Euromajdan, Janukovics bukása, a kelet-ukrajnai katonai konfliktus és a Krím-félsziget anektálása komoly változásokat hozott. A katonai konfliktus és a területvesztés gazdaságilag és politikailag is hátrányosan érintette az országot, de egyben meghatározta a jövőbeli irányvonalat, a nyugati orientációt (INSTITUTE OF ECONOMIC RESEARCH, 2014). A Janukovicsot követő reformpárti Petro Porosenko (2014–2019) színrelépésével újabb reformidőszak vette kezdetét, melynek célja a nagyobb fokú átláthatóság növelése és az oligarchák hatalmának mérséklése volt (DABROWSKI ET AL., 2020). A 2022-ben kirobbant orosz–ukrán háborút megelőzően, Zelenszkij (2019 –, elnök) hatalomra kerülését követően a reformok végrehajtása mérséklődött, mely a hadigazdaság bevezetésével és a vállalatok államosításával még inkább lelassult (BOYARCHUK – DABROWSKI, 2023). Az orosz–ukrán háború miatt Ukrajna nyugat felé történő orientációja csak tovább fokozódott, melyet az európai uniós tagjelölti státusz megszerzése is jól bizonyít. Azonban a jövőben az országnak számolnia kell az egyre növekvő függőséggel a külföldi támogatókkal (IMF) szemben (MISHCHUK ET AL., 2022).

4. Ukrajna néhány fontosabb makrogazdasági mutatójának alakulása

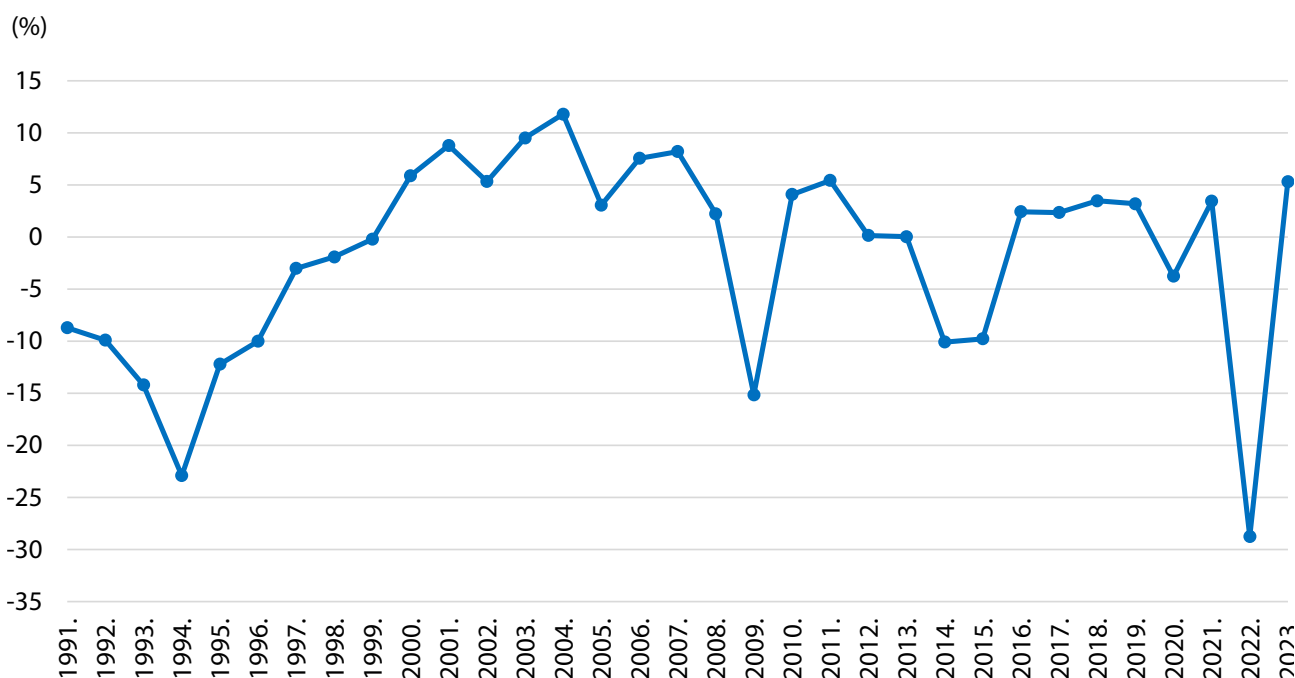
4.1. Ukrajna éves GDP-növekedésének alakulása

Az átmeneti időszaknak számító 1990-es éveket vizsgálva leginkább az ország gazdaságának csökkenése figyelhető meg, melynek hátterében az időszakra jellemző politikai instabilitás, korrupció és az árnyékgazdaság intenzív működése húzódik meg (SUTELA, 2012). A legnagyobb mélypontnak számító 1994-es évet követően a gazdasági csökkenés mérséklődése figyelhető meg. Míg gazdasági növekedés csak a 2000-es évek GDP-jének növekedése hullámzó tendenciát mutatott. A hullámzó teljesítmény mögött a globális gazdasági válság, a 2004-ben végbemenő narancsos forradalom eseményei, valamint az IMF-fel való együttműködés felülgesztésének hatásai is tetten érhetők (MATUSZAK–SARNA, 2013). A 2010-es éveket figyelve kijelenthető, hogy a 2009-es drasztikus visszaesést egy növekedő időszak váltotta fel, mely egészen 2012-ig tartott. Az ezt követő reformidőszakot, a növekedést felváltó stagnáló periódus jellemezte, egészen a 2014-ben kirobbanó kelet-ukrajnai fegyveres konfliktusig. Ennek hatására drasztikus visszaesés volt tapasztalható. A 2022-es év történelmi mélypontot jelez, ami összefüggésbe hozható a 2022-ben eszkalálódó orosz–ukrán háborúval. A következő évben, 2023-ban, a gazdaság csökkenő tendenciája nem folytatódott, hanem növekedésnek indult, mely elsősorban a nyugatról beáramló támogatásoknak tudható be. (1. ábra)

4.2. Ukrajna gazdaságának szektoronkénti vizsgálata

Ukrajna szektoronkénti hozzáadott értékének 1992–2023 közötti vizsgálatának során kimutathatók a gazdaságban végbement strukturális változások, továbbá következtethetünk a térszerkezetben végbemenő változásokra is (2. ábra, lásd következő oldalpár). Az ország függetlenedését követően, ipari szektorának hozzáadott értéke rávilágít aszovjet gazdasági örökség fennmaradására, mely elsősorban a nehézipar túlsúlyát jelentette. Az ipari szektor hozzáadott értéke 1996-tól

1. ábra:
Ukrajna éves GDP növekedése 1991–2023 között, az előző év százalékában

Forrás: a szerző saját szerkesztése a World Bank adatai alapján

stagnáló időszakba lépett, mely 2000-ben már csak 31,7%-át tette ki az ország GDP-jének. A posztszovjet időszakban a legstabilabban teljesítő szektor a mezőgazdasági, amely 1992-ben 20,2%-át tette ki a GDP-nek. A következő években leginkább csökkenés vehető észre, mely 1995-re 13,8%-ra zsugorodott, majd 2000-ig a stagnálás jellemezte. Ez a jelenség magyarázható a technológiai újítások hiányával, de teljesítménye még így is rendkívül magas, legalábbis az Európai Unió országaihoz viszonyítva. A gazdaság szerkezetének változását a szolgáltatási szektor hozzáadott értékének 1995-től történő töretlen növekedése tükrözi, mivel 1995-ben már megközelítette az ipari szektor hozzáadott értékét. Ez az érték megmutatja, hogy a gazdaság, a posztszovjet időszakban még sokkal inkább a korábbi rendszer stílusjegyeit hordozta magában. Ezt követően a szektorok közötti súlypont-áthelyeződés figyelhető meg. A szolgáltatási szektor növekedésével az ipari szektor hozzáadott értékének lassú, de folyamatos csökkenése figyelhető meg. A mezőgazdasági szektor az 1995-ös évet követően továbbra is a legstabilabb szektornak számított, és a hozzáadott értéke minimális kilengésekkel, de 10% körül mozgott 1995 és 2023 között.

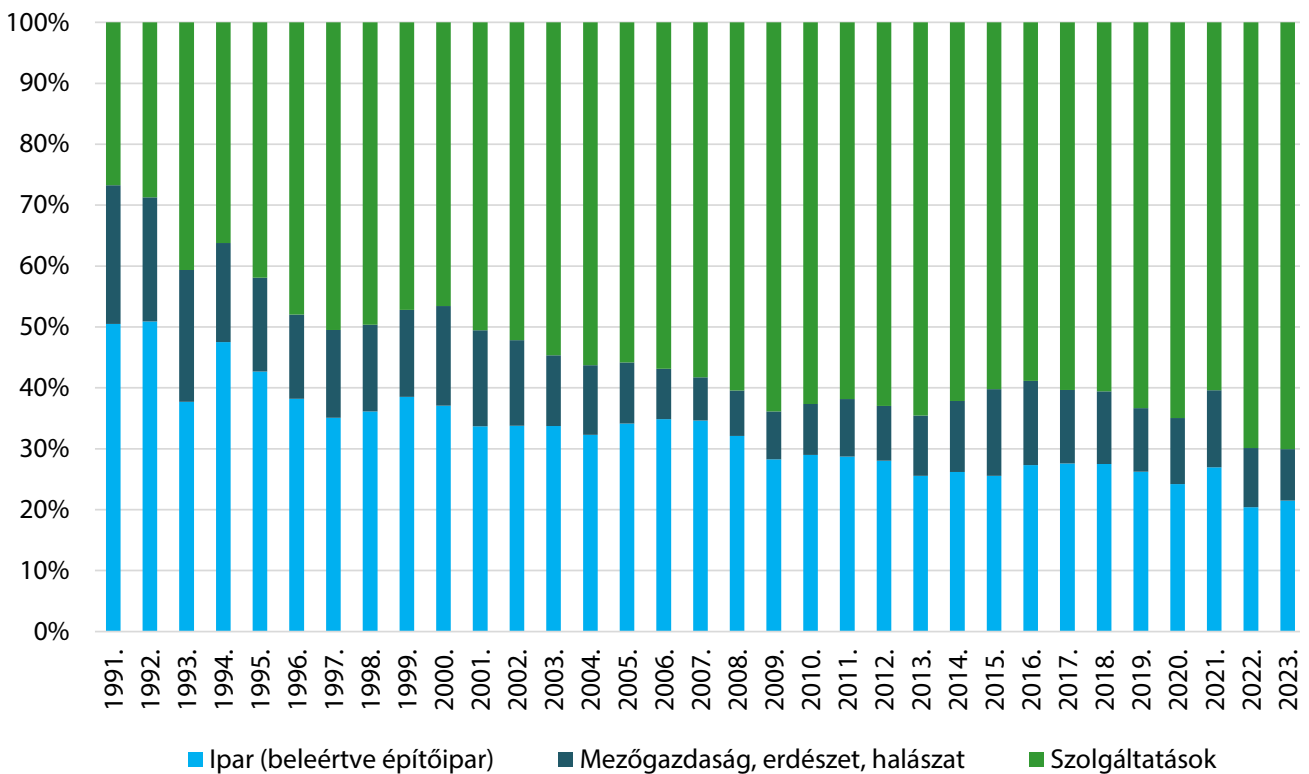
Ukrajna szektoronkénti hozzáadott értékének változása szemléltette az ország gazdasági struktúrájának változásait, melynek során láthattuk a megörökölt szovjet gazdasági berendezkedés ismertetőjegyének, vagyis az ipari szektornak lassú, de folyamatos térszűkítését. Az ipari szektor visszaesése visszavezethető a fontosabb ipari területek elvesztésére, illetve érintettségükre a kelet-ukrajnai fegyveres konfliktusban egyaránt, azonban nem szabad elmenni a szektort nagymértékben elkerülő fejlesztések hiánya mellett sem. Mindez hozzájárult az ország gazdasági jellegének átalakulásához és egyben a szolgáltatási szektor térnyeréséhez.

4.3. Ukrajnába irányuló közvetlen külföldi tőkebefektetések

Az ország 1991-es függetlenedését követő átmeneti szakaszban, a külföldi tőke beáramlása a GDP 1–2%-a között mozgott, tehát a befektetések kellő óvatossággal közeledtek Ukrajna felé (3. ábralásd következő oldalpár).⁴

⁴ A diagram a nettó közvetlen külföldi tőkebefektetések beáramlásának GDP arányos értékét szemlélteti, mely magában foglalja a

2. ábra:
Ukrajna szektoronkénti hozzáadott értéke 1991–2023 között, százalékban

Forrás: a szerző saját szerkesztése a World Bank adatai alapján

A befektetések mértékének lassú növekedése leginkább a politikai instabilitás és az oligarchikus rendszer térnyerésének tudható be. Az oligarchák befolyásának növekedése a külföldi befektetésekre is kihatott, mivel az általuk uralt ipari szektorba történő külföldi tőkebeáramlásnak gátat szabtak, azonban a pénzügyi szektorba történő befektetéseket nem tudták megakadályozni (YANG, 2023).

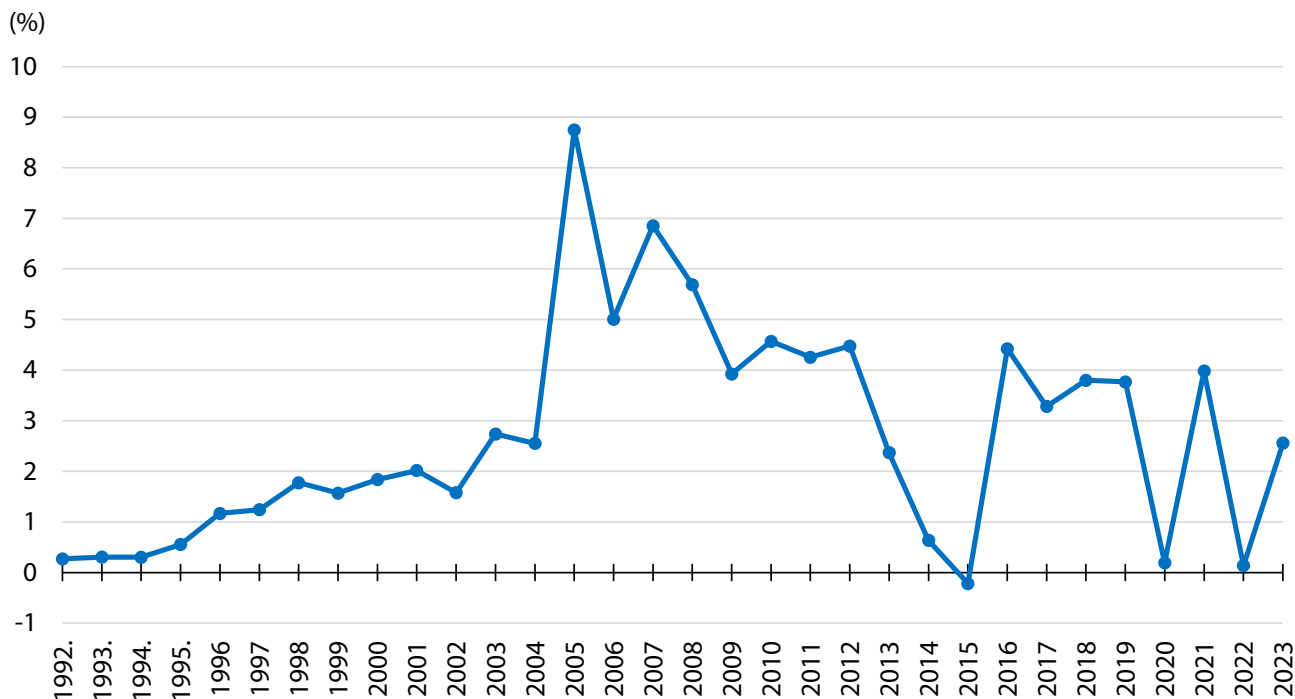
Az országba irányuló külföldi tőke mértéke a 2000-es évek elején minimális növekedést produkált, majd 2005-ben a narancsos forradalmat követő évben történelmi magasságokba ugrott. Ez elsősorban az újrainduló privatizációs folyamatokkal, a gazdasági stabilizációval és az ország nagyobb fokú nyitottságával hozható összefüggésbe (Åslund, 2009). Az ezt követő években a külföldi tőke beáramlása mérséklődött, azonban drasztikus visszaesés csak a 2012 után következett be, amely az időszakot nagymértékben uráló politikai instabilitásnak, valamint a 2014-es kelet-ukrajnai

katonai konfliktusnak tudható be. Újabb mélypontnak számított a világválság éve, majd a 2022-ben kirobbant orosz–ukrán háború, ami teljesen lenullázta a külföldről származó tőkebefektetések áramlását Ukrajnába. 2023-ban kismértékű tőkebeáramlás volt tapasztalható, mely összefüggésbe hozható a nyugati országoktól és az IMF-től származó támogatásokkal, melynek következtében Ukrajnának számolnia kell a jövőben a külföldi támogatóktól való függőséggel (MISHCHUK ET AL., 2022).

A gazdasági fellendülés időszakában a legnagyobb külföldi befektetőnek az Egyesült Államok számított 2001 és 2004 között (4. ábra, lásd következő oldalpár). Ennek ellenére 2006-ban az Egyesült Államok elsőségét már az Európai Unió tagországai közül Németország szerezte meg e téren, mindemellett jelentős mértékű külföldi tőke áramlott be pl. Ciprusról és Ausztriából is. A Ciprusról származó tőkeberuházásokhoz hozzátartozik, hogy elsősorban off-shore tevékenységekhez köthetők és alapvetően az ukrán tőke visszaáramoltatásáról van szó, mely így kissé árnyalja Ciprus szerepét. A befektetések irányát tekintve, országon belül elsősorban a jelentősebb ipari tevékenységet folytató

tőke kivonásokat is. Ebből következik, hogy a befektetések mértéke mínusz értéket is felvehet.

3. ábra:
Ukrajnába irányuló közvetlen külföldi tőkebefektetések nettó beáramlása
1992–2023 között, a GDP százalékában

Forrás: a szerző saját szerkesztése a World Bank adatai alapján

területeket érintette. A befektetések a fővárosban, Dnyipropetrovszk, Zaporizzsja, Odessza és a nyugaton fekvő Lviv oblasztokban koncentráltak. (KOCIS ET AL., 2008). Ezzel szemben a legkisebb vonzerővel Luhanszk, valamint a középső és nyugati területek bírtak (PRÓBÁLD–SZABÓ, 2014).

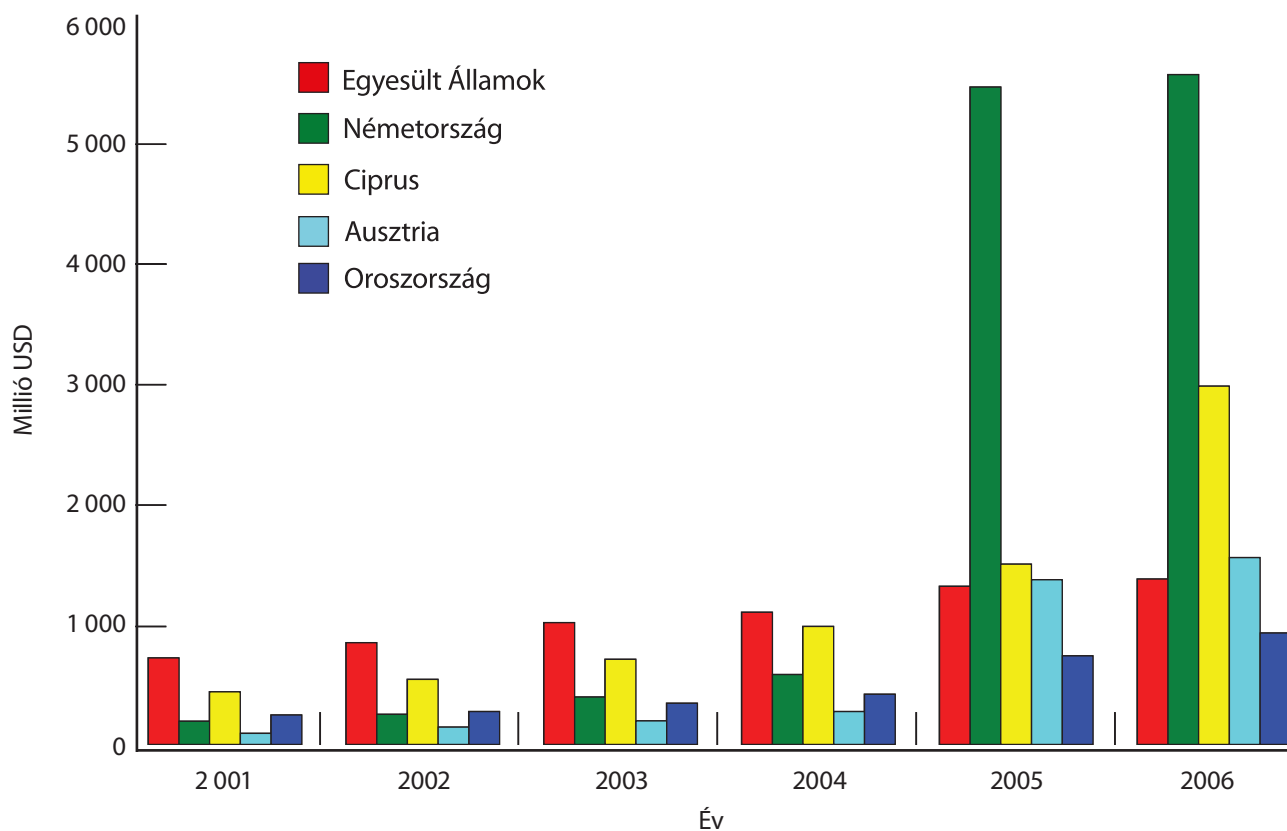
A 2000-es évek elején legnagyobb tőkebefektető országok köre 2015-re új országokkal bővült, ami a korábban jelentős befektetőnek számító országok, mint Németország, háttérbe szorulását eredményezte (5. ábra, lásd következő oldalpár).⁵ Érdeemes kiemelni, hogy a Brit Virgin-szigetekről és Svájcól származó tőkebefektetések hasonlóan Ciprushoz, elsősorban off-shore tevékenységekhez köthetők. A kelet-ukrajnai fegyveres konfliktus hatására a legnagyobb befektető országok köre 2015-re átrendeződött. A közvetlen külföldi tőkebefektetések segítségével szemléltethetjük Ukrajna és Oroszország kapcsolatának alakulását. Ennek köszönhetően látható, hogy az Oroszországból származó tőkebefektetések mértéke 2022-ben szinte

teljes mértékben megszűnt, mely elsősorban az orosz–ukrán háború eszkalálódásához köthető. Tehát a tőkebefektetéseken keresztül kirajzolódik a két ország közötti viszony negatív irányba történő elmozdulása, melynek tényét további mutatók szintén alátámasztják majd a későbbiekben. Érdeemes megjegyezni, hogy a közvetlen külföldi tőkebefektetések esetében a legnagyobb befektetőországok az Európai Unió tag-országai lettek, azon belül is Hollandia és Ciprus. Az európai uniós tagországokon kívül jelentős befektetőnek számítanak még az Egyesült Államok, illetve az Egyesült Királyság, melyek 2022-óta növelték tőkebefektetések mértékét.

A közvetlen külföldi tőkebefektetések alakulásának elemzése megmutatta, hogy a folyamat szoros összefüggésben áll az ország belpolitikai helyzetének alakulásával. A belső tényezőkön túl a külső tényezők, mint a globális gazdasági világválság vagy az országban zajló háborús események szintén befolyásolták a közvetlen külföldi tőkebefektetések beáramlását. A befektetőországok köre az évek során átrendeződött, és e tekintetben kirajzolódni látszik a nyugati orientáció folyamata.

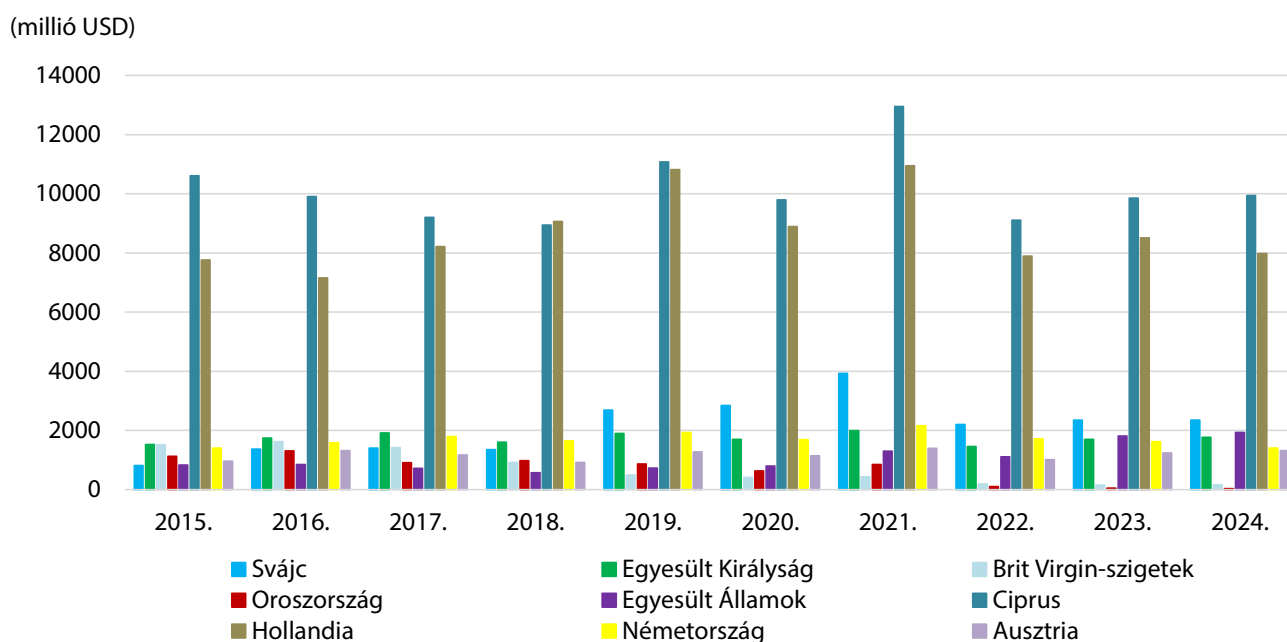
⁵ Az adatok nem tartalmazzák Ukrajna Orosz Föderáció által ideiglenesen megszállt területeire érkező tőkebefektetéseket

4. ábra:
Ukrajnába irányuló közvetlen külföldi befektetések
származási ország szerint 2001–2006 között

Forrás: Crane, Keith és Larrabee, F. Stephen, 2007

5. ábra:
Ukrajnába irányuló közvetlen külföldi tőkebefektetések állománya
a legnagyobb befektetőországok szerint 2015 és 2024 között

Forrás: a szerző saját szerkesztése az Ukrán Nemzeti Bank (NBU) adatai alapján

4.4. Ukrajna külkereskedelmi mutatóinak alakulása függetlenedésétől napjainkig

Az export-import mértékének alakulása felszínre hozza az ukrán gazdaság alkalmazkodóképességének gyengeségeit, strukturális problémáit, valamint a gazdaság diverzifikációjának hiányosságait, de kimutatja az országot sújtó geopolitikai események hatásait is (6. ábra, lásd következő oldalpár). Az 1990-es években megfigyelhető, hogy az import sokkal rapszodikusabban változott, és ez a tendencia a válságévekben mutatkozik meg leginkább. Ezzel szemben az export mértékének változása az 1992-ben bekövetkező erőteljes visszaesését követően nem mutatott ingadozást. A jelenség háttérében a posztszovjet időszakban zajló privatizációs folyamatok, illetve a szovjet gazdasági örökség ténye húzódik meg, mint pl. a gazdaság nehézipari jellegéhez köthető energiahordozóktól való függőség (YANG, 2023). Az ezredforduló kezdeti éveiben az export-import változásának hullámzó tendenciája figyelhető meg. Az évtized második felében, a 2009-es évet kivéve, az import mértéke rendre meghaladta az exportét. Mindez rávilágít az exportra specializálódott iparágak teljesítményének visszaesésére. A 2014-ben bekövetkező kelet-ukrajnai fegyveres konfliktus és a Krím-félsziget annektálása ismét visszaesést eredményezett a külkereskedelmet illetően, az export mértéke ezt követően továbbra sem tudta meghaladni az import mértékét. E jelenség a gazdasági szerkezet sérülékenységére utal, valamint a katonai konfliktus révén érintett – az egyébként exportra termelő jelentős iparral rendelkező – oblasztok visszaesésére enged következtetni. Összességében elmondható, hogy a vizsgált időszakban az export mértéke csupán két évben tudta meghaladni az import mértékét, akkor is csak minimálisan.

Ukrajna külkereskedelmének vizsgálatát a termékek és szolgáltatások export-importjának változásával kezdtem. Azonban a tisztább kép megismerése érdekében, érdemes foglalkozni Ukrajna gazdasági szerkezetének felépítésével, illetve annak átalakulásával, valamint az export és import áruszerkezetének összetételével. A külkereskedelem szempontjából hasonlóan fontos befolyásoló tényezőként jelennek meg a partnerországok, melyek vizsgálatával kimutatható az Oroszországtól való távolodás és ennek következtében a nyugati orientáció folyamata.

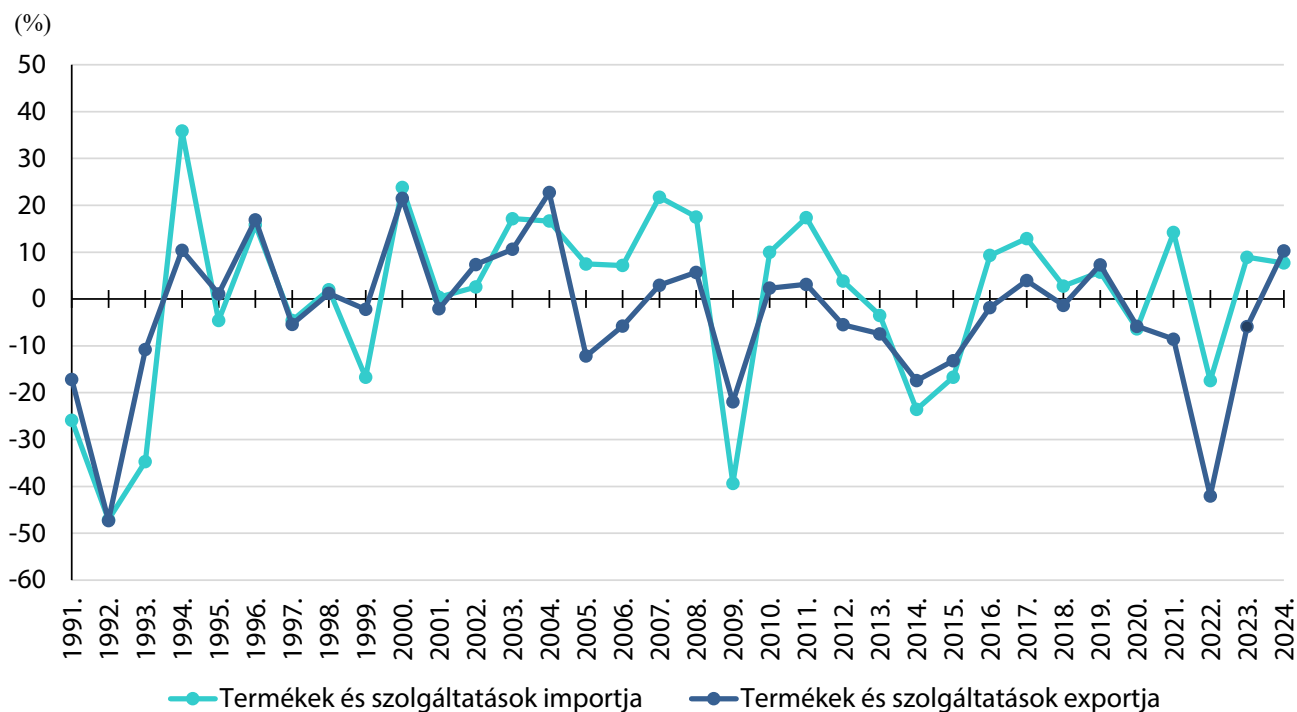
A 2005–2024 közötti időszak áruexportjának (7. ábra és 9. ábra) és áruimportjának (8. ábra és 10. ábra) partnerországok szerinti megoszlásának vizsgálata rávilágít arra, hogy Ukrajna fő kereskedelmi partnere 2005 és 2014 között Oroszország volt.⁶ Az Oroszországból irányuló áruexport mértéke 2005-től – a globális gazdasági válság időszakát leszámítva – egészen 2011-ig folyamatosan növekedett és 20% felett volt, majd ezt követően mutatott csökkenő tendenciát, és végül 2014-ben esett 20% alá (7. ábra, lásd következő oldalpár). Ukrajna további exportpartnereit figyelve, láthatjuk, hogy Törökország a második legjelentősebb partner. Az ide irányuló export mértéke stabilnak mondható és folyamatosan 5–10% között helyezkedett el a vizsgált időszakban.

Az áruimportot vizsgálva hasonló tendencia figyelhető meg, mint az export esetében, mivel a fő importpartner Oroszország volt (8. ábra, lásd következő oldalpár). Az Oroszországból származó import mértéke 2005 és 2011 között 35% felett helyezkedett el, mely alól itt is kivételt képeznek a gazdasági válság évei. Csökkenés az Oroszországból származó import esetében is 2011 után következett be. Míg ezzel szemben kis mértékben, de Németországból és Kínából származó import mértéke növekedést mutatott. Mind az import, mind az export mértékének drasztikus csökkenése a 2014-ben bekövetkező események következményeként is értelmezhető, mely nemcsak a nyugati orientáció felé történő eltolódást eredményezte, hanem egyfajta lehetőséget az ukrán gazdaság diverzifikációjára, a saját erőforrásokra történő építésre, új gazdasági kapcsolatok kiépítésére és az olcsó orosz gáztól való függőség leküzdésére egyaránt (SUTELA, 2012).

A kereskedelmi kapcsolatok Oroszországgal 2022-ben szinte teljes egészében megszakadtak (9. ábra, lásd következő oldalpár). A folyamat háttérében meghúzódik az orosz–ukrán háború eszkalálódása, mely Ukrajna nyugati orientációjának beteljesülését, valamint az Európai Unió országaival folytatott kereskedelem volumenének növekedését eredményezte. A nyugat felé történő kényszerű orientáció következményeképp, új kereskedelmi

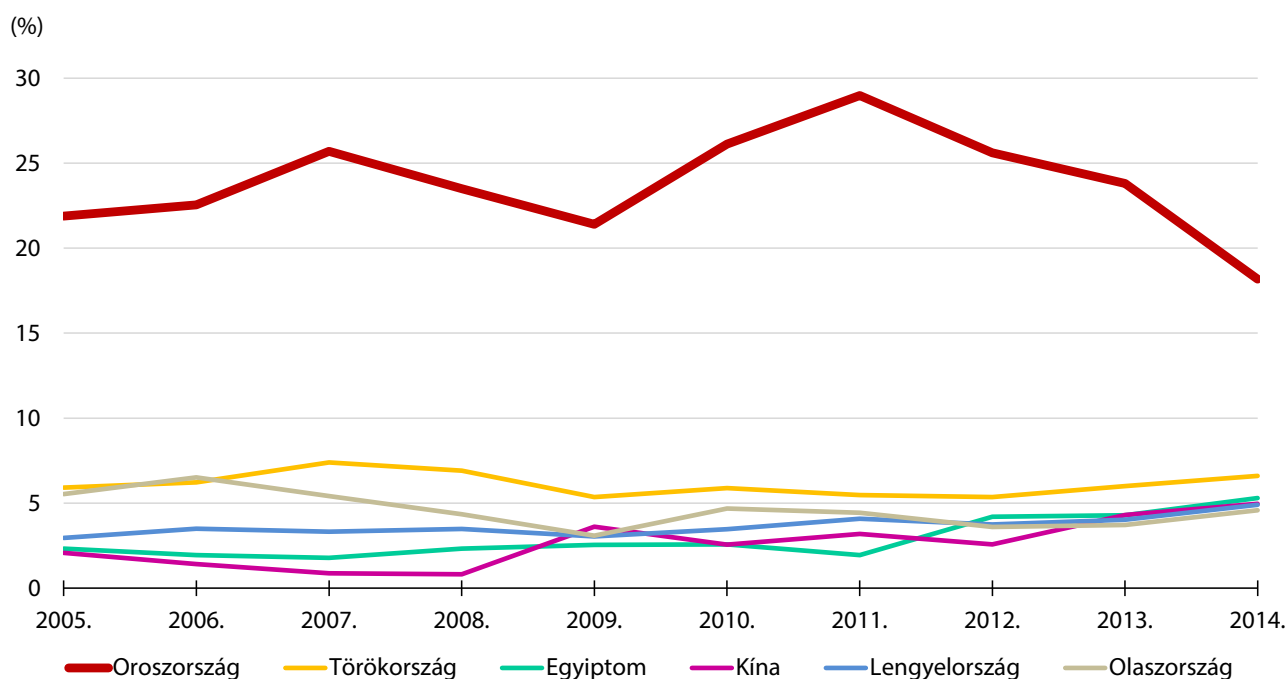
⁶ A 7–8. ábra, illetve a 9–10. ábra adatait az Ukrán Nemzeti Bank (NBU) eltérő módszertannal számolta. A 2005–2014-es adatok BPM5 (1993) módszertan alapján lettek számolva, míg a 2015–2024 közötti időszak adatai BPM6 (2009) módszertannal. A BPM5 és a BPM6 közötti fő különbség, amely érinti a külkereskedelmi adatok vizsgálatát, hogy utóbbiban, új tételek kerültek be a külkereskedelmi statisztikákba.

6. ábra:
Termékek és szolgáltatások export-importjának változása
1991–2023 között, az éves növekedés százalékban

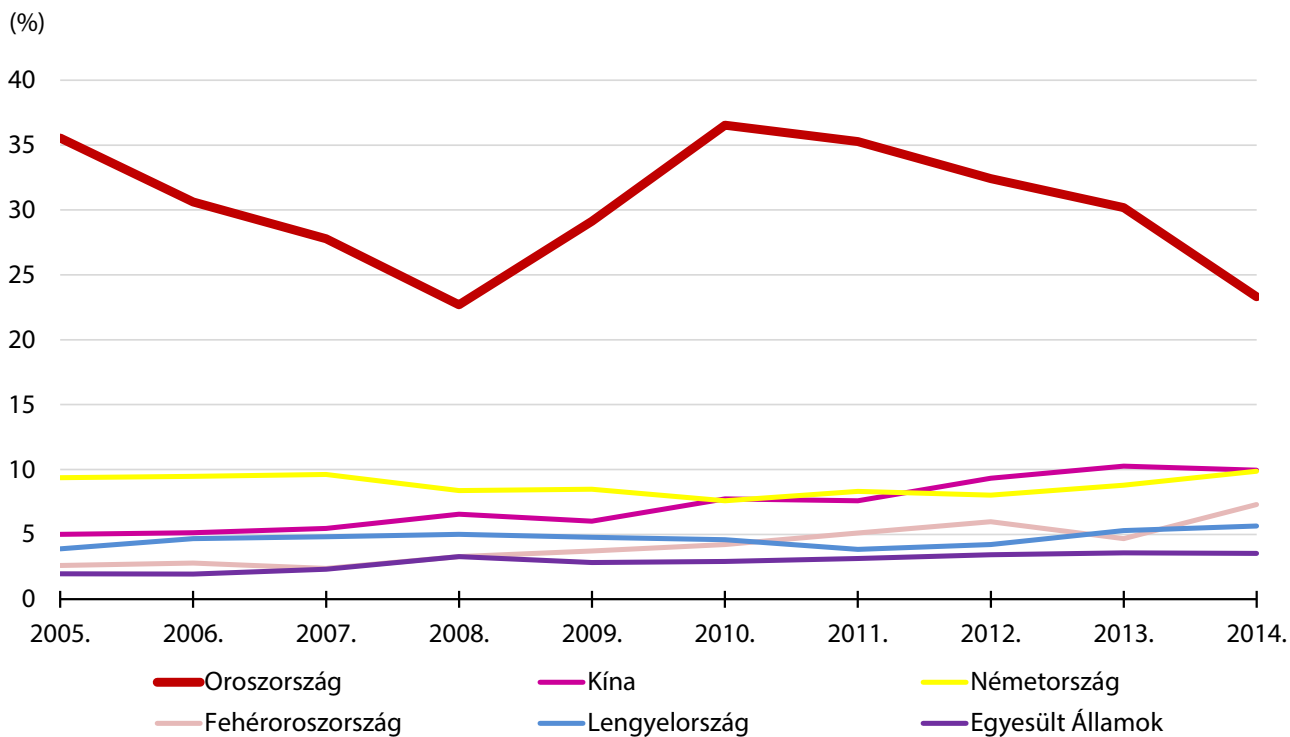
Forrás: a szerző saját szerkesztése a World Bank adatai alapján

7. ábra:
Ukrajna áruexportjának legnagyobb partnerországok szerinti
százalékos megoszlása 2005–2014 között

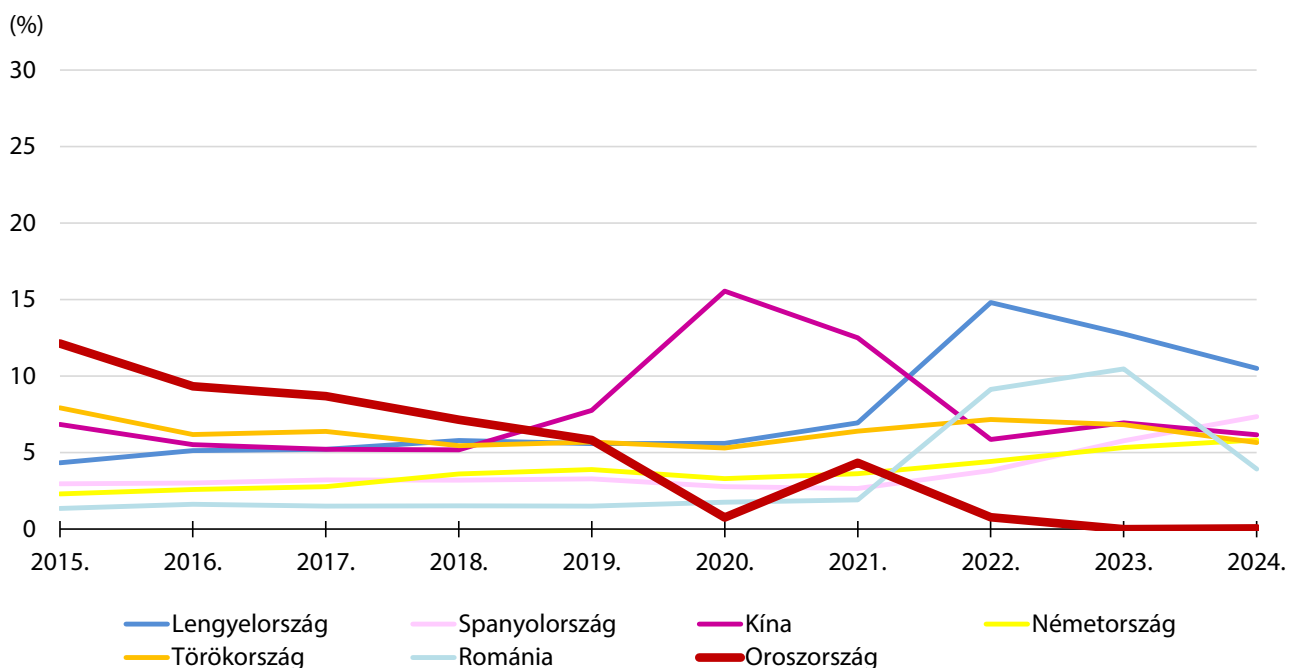
Forrás: a szerző saját szerkesztése az Ukrán Nemzeti Bank (NBU) adatai alapján

8. ábra:
Ukrajna áruimportjának legnagyobb partnerországok szerinti százalékos megoszlása 2005–2014 között

Forrás: a szerző saját szerkesztése az Ukrán Nemzeti Bank (NBU) adatai alapján

9. ábra:
Ukrajna áruexportjának a legnagyobb partnerországok szerinti százalékos megoszlása 2015–2024 között

Forrás: a szerző saját szerkesztése az Ukrán Nemzeti Bank (NBU) adatai alapján

partnerek léptek a régiók helyébe. Kiemelendő az áru-export esetében annak ténye, hogy 2018-ig még mindig Oroszország volt Ukrajna legfőbb kereskedelmi partnere. Oroszország helyét – az exportot vizsgálva – habár rövid időre (2019–2021), de Kína vette át. A 2018-as év után Ukrajna legfőbb exportpartnerének már nem Kína számított, hanem Lengyelország, ahová az export, csaknem 15%-a irányult. Tehát a 11. ábra alapján kirajzolódik, hogy a háború kirobbanásával Ukrajna főbb exportpartnerei az Európai Unió országaiból kerültek ki, többek között Lengyelország, Románia, Spanyolország és Németország.

Ukrajna legnagyobb importpartnereit felsorakoztató ábra alapján hasonló képet kapunk, mint az áruexport vizsgálatánál (10. ábra). Az áruimport esetében 2018-ig bezárólag Oroszország számított a legfőbb importpartnernek, azonban 2019-től már Kína töltötte be ezt a szerepet. Kína elsősége napjainkban is megkérdőjelezhetetlen, de fontos kiemelni Lengyelországot, valamint Németországot is mint jelentős importpartnereket. Összegezve elmondhatjuk, hogy az orosz függőség a külső tényezők hatására megszűnt, mind az export, mind az import tekintetében. Továbbá megfigyelhető a nyugat felé történő orientáció folyamata, amely a megnövekedett számú európai kereskedelmi partnerek megjelenésével magyarázható.

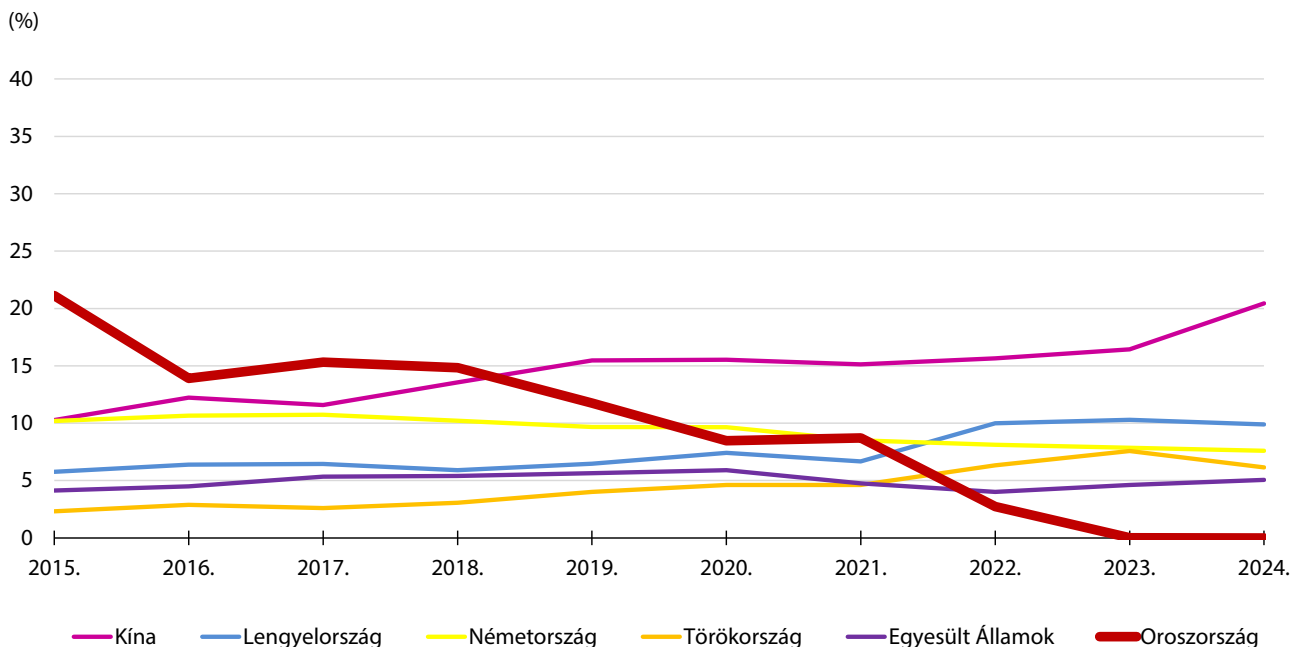
Az áruszerkezet alakulásának vizsgálata során körvonalazódik az adott ország gazdasági profilja és struktúrája, illetve mely ágazatok számítanak húzóágazatnak és melyek kevésbé. Továbbá következtethetünk egyes termékkategóriák exportjának visszaeséséből a területi és strukturális átrendeződés folyamataira is. Mindemellett kimutatható az adott ország gazdaságának sokszínűsége vagy éppen ennek ellentétje, a gazdasági diverzifikáció hiánya.

Ukrajna exportszerkezetét elemezve látható, hogy az ezredforduló elején bekövetkező és a gazdasági világválságig tartó, gazdasági fellendülés időszakában, a fémipari termékek exportja kimagasló értéket produkált, mely egészen 2008-ig szinte minden évben a teljes export 40%-át tette ki (11. ábra). Ez a kimagasló érték egyértelműen jelzi, hogy az ukrán gazdaság súlypontja az ország keleti régiójában működő oligarchák kezében összpontosuló nehézipari központokban koncentrálódott (SUTELA, 2012). A gazdasági fellendülés éveiben (2000–2008) a fémipari termékek mellett a gépipari termékeinek exportja mondható jelentősnek, azonban

a fémipari termékektől jóval lemaradva, átlagosan a teljes export 15%-ából részesült. A gazdasági világválság utáni periódusban, a 2010-es években az exportszerkezet összetételét vizsgálva a fémipari és gépipari termékek exportjának 2012-től bekövetkező visszaesése tapasztalható, amely ezt követően nem tudott növekedő tendenciát produkálni napjainkban sem. Helyükbe a mezőgazdasági termékek exportja lépett, amely 2014-ben még csak a teljes export 30%-át tette ki, viszont 2020-ban már annak 49%-át. Az ábra alapján a mezőgazdasági szektor által exportált termékek dominanciája mutatható ki, mely mögött az egyre növekvő globális kereslet, valamint az ország termőföldjeinek rendkívül jó minősége áll. Ezzel szemben a gépipari termékek részesedése 2020-ra 10% alá esett vissza, míg a fémipari termékeké minimálisan, de 20% alá. Majd a háború kitörését követően 11%-ra.

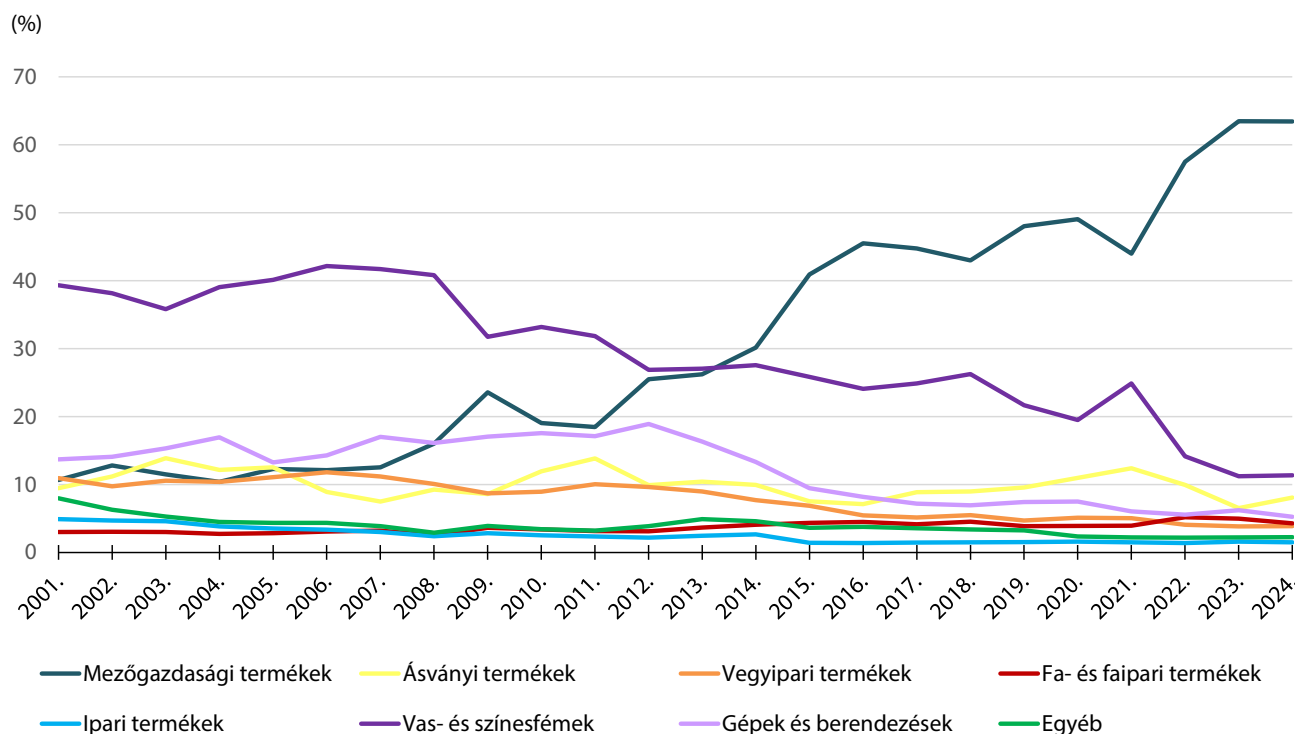
Ukrajna importszerkezetét figyelve a fő importárunknak az ásványkincsek, a gépek és a berendezések, valamint a vegyipari termékek számítanak, melyek 2001 és 2024 között nagymértékben részesedtek a teljes importból (12. ábra, lásd következő oldalpár). A 2000-es évek elején a gépek és berendezések importja a gazdasági fellendülés időszakában indult növekedésnek, mely egészen a gazdasági válságig tartott. A folyamat jól mutatja a gazdasági fellendülés mértékét, azonban összefüggésbe hozható a beruházások növekedésével is, mely szintén jellemző volt ebben az időszakban. Az ukrán gazdaság 2009 és 2015 közötti visszaesése, valamint a beruházások csökkenése kimutatható a gépek és berendezések importjának mértékében, amely ezt követően újra növekedésnek indult és 2020-ban a teljes import 33%-át tette ki. Az orosz–ukrán háború eszkalálódását megelőzően a világválság idején tapasztalható csökkenés után, 2022-ben újra növekedésnek indult, mely mögött a háborús szükségletek kielégítése, illetve a háború által sújtott infrastruktúra helyreállításához szükséges termékek iránti igény húzódik meg. Az ásványkincsek részesedése a teljes importból 2011-től folyamatos csökkenést mutat, mely köthető a nemzetközi piacokon való árfolyam-ingadozásokhoz, illetve a gazdaság recessziójához egyaránt, melynek hatására csökkent a kereslet. A vegyipari termékek importjának növekedése 2006-ot követően már a teljes export 15–20%-át tette ki, mely mögött a világválság idején importált gyógyszeripari termékek iránti kereslet húzódik meg.

10. ábra:
Ukrajna áruimportjának legnagyobb partnerországok szerinti százalékos megoszlása 2015–2024 között

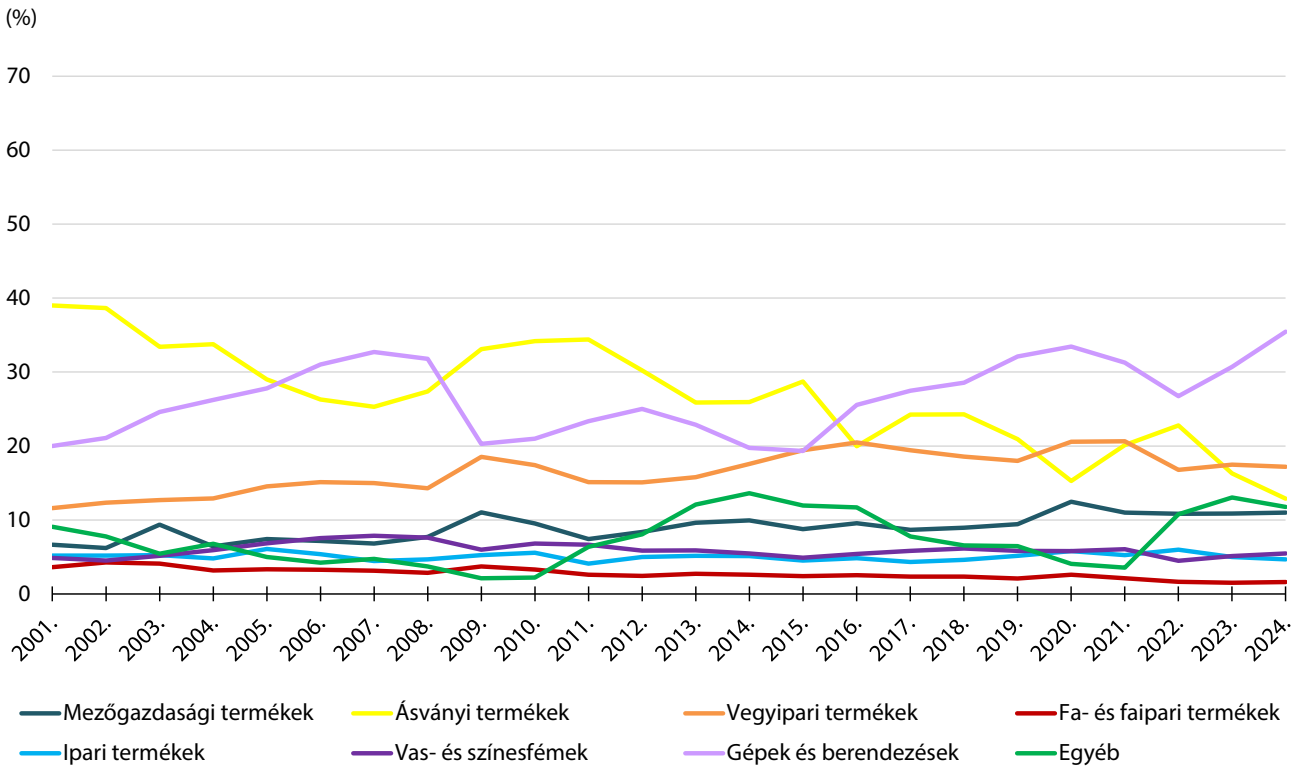
Forrás: a szerző saját szerkesztése az Ukrán Nemzeti Bank (NBU) adatai alapján

11. ábra:
Ukrajna exportszerkezetének változása termékkategóriák szerint 2001 és 2024 között a teljes export tekintetében

Forrás: a szerző saját szerkesztése az Ukrán Nemzeti Bank (NBU) adatai alapján

12. ábra:
Ukrajna importszerkezetének változása termékkategóriák szerint
2001 és 2024 között a teljes import tekintetében

Forrás: a szerző saját szerkesztése az Ukrán Nemzeti Bank (NBU) adatai alapján

Összességében az export- és importszerkezet termékkategóriáinak változása alapján kimutatható a gazdasági fellendülés időszaka, mely megnyilvánul a fémipari és gépipari termékek exportjának magas részesezésében a teljes exportból. Térszerkezeti szempontból a jelenség a keleti régiók kimagasló gazdasági teljesítményére enged következtetni a 2000-es évek első évtizedében. Azonban a 2014-ben bekövetkező kelet-ukrajnai fegyveres konfliktus, valamint annak 2022-ben országos szintűvé válásának hatásai szintén tetten érhetők. A visszaesés háttérében meghúzódik még a fémipar túlzott energiaigénye, valamint a technológiai újítások hiánya, mely hátrányként jelent meg más piaci szereplőkkel szemben. A fémipari termékek exportjának visszaesését az imént említett tényezők mellett az orosz felvevőpiac megszűnése is befolyásolta (INSTITUTE OF ECONOMIC RESEARCH, 2014). Az exportszerkezet vizsgálata alapján a mezőgazdasági szektor által exportált termékek dominanciája figyelhető meg, mely mögött az egyre növekvő globális kereslet, valamint az ország termőföldjeinek rendkívül jó minősége húzódik meg.

A GDP éves növekedése (1. ábra), a szektoronkénti hozzáadott érték (2. ábra), a közvetlen külföldi tőkebeáramlás (3. ábra), illetve a termékek és szolgáltatások exportjának és importjának növekedésének (6. ábra) összevetése során a következő tendenciák rajzolódnak ki. A posztszovjet időszakban a GDP csökkenése, vagyis a gazdaság csökkenése volt tapasztalható, mely megnyilvánul az export-import, valamint a közvetlen külföldi tőkebefektetések rendkívül alacsony mértékében. A 2000-es évek elején megindult reformfolyamat hatására nőtt az ország népszerűsége a külföldi befektetők körében. A megnövekedett külföldi tőkebeáramlásnak köszönhetően indult meg a gazdasági fellendülés időszaka, melynek következtében nőtt a gazdasági termelés és ezzel párhuzamosan az export és import mértéke is. A narancsos forradalom hatására 2005-ben a közvetlen külföldi tőkebefektetések (3. ábra) mértéke a GDP 8,75%-ára emelkedett, mellyel párhuzamosan a GDP is növekedésnek indult, amelyből következtetni lehet az ország nyitottságára és annak megnövekedett befektetői vonzerejére. A gazdasági

fellendülés végét jelentő globális gazdasági válság hatásai, az összehasonlított mutatók értékének csökkenésén is észrevehetők. A válságot követő időszakban, 2010–2011-ben a külkereskedelmi mutatók alapján megfigyelhető az ipari szektor hozzáadott értékének és az export mértékének csökkenése. Ezt követően 2012-től a GDP és a külföldről beáramló tőke mértéke is csökkenésnek indult, majd ezzel összhangban közvetlenül a Krím annektálása előtti évben, 2013-ban a külkereskedelmi mutatók is drasztikusan visszaestek (6. ábra). A 2014-ben kezdődött kelet-ukrajnai fegyveres konfliktus okozta gazdasági sokk következtében a gazdaság és a külföldi tőkebeáramlás csökkenése látható, párhuzamosan az export-import mértékének visszaesésével. A fordulópontnak számító 2014-es évet követően a tőkebeáramlás mértéke 2020-ban, a világvárvány idején, illetve 2022-ben az orosz–ukrán háború kirobbanásakor esett vissza a GDP-vel és a külkereskedelmi mutatókkal összhangban. Az export visszaesése – mely csupán 1995-ben, 2004-ben és 2019-ben volt magasabb az importnál – az ipari és feldolgozóipari szektor térvészésével, azaz értelemszerűen az iparosodottabb keleti országrészt érintő katonai események hatásaival hozható összefüggésbe. A legfrissebb, 2023-as adatok alapján elmondható, hogy a gazdaság növekedő tendenciát mutat és a tőkebeáramlások is újra növekedésnek indultak, azonban az export nem mutatott hasonló tendenciát, valamint az ipari és mezőgazdasági szektor hozzáadott értéke is csökkenésnek indult, ellenben a szolgáltató iparával. E tendenciák mögött állhatnak a keleti régiók további romló pozíciói is.

5. A gazdasági térszerkezet átrendeződése 2008–2024 között

5.1. Ukrajna oblasztjainak gazdasági teljesítménye 2008–2021 között

Az ország oblasztjainak 2008-as gazdasági teljesítményét vizsgálva alátámasztást nyer a főváros gazdasági központi szerepének ténye, illetve a korszakra jellemző keleti oblasztok túlsúlya a középső és nyugati területekkel szemben (13. ábra, lásd következő oldalpár). Nyugat felé haladva az oblasztok alacsony gazdasági

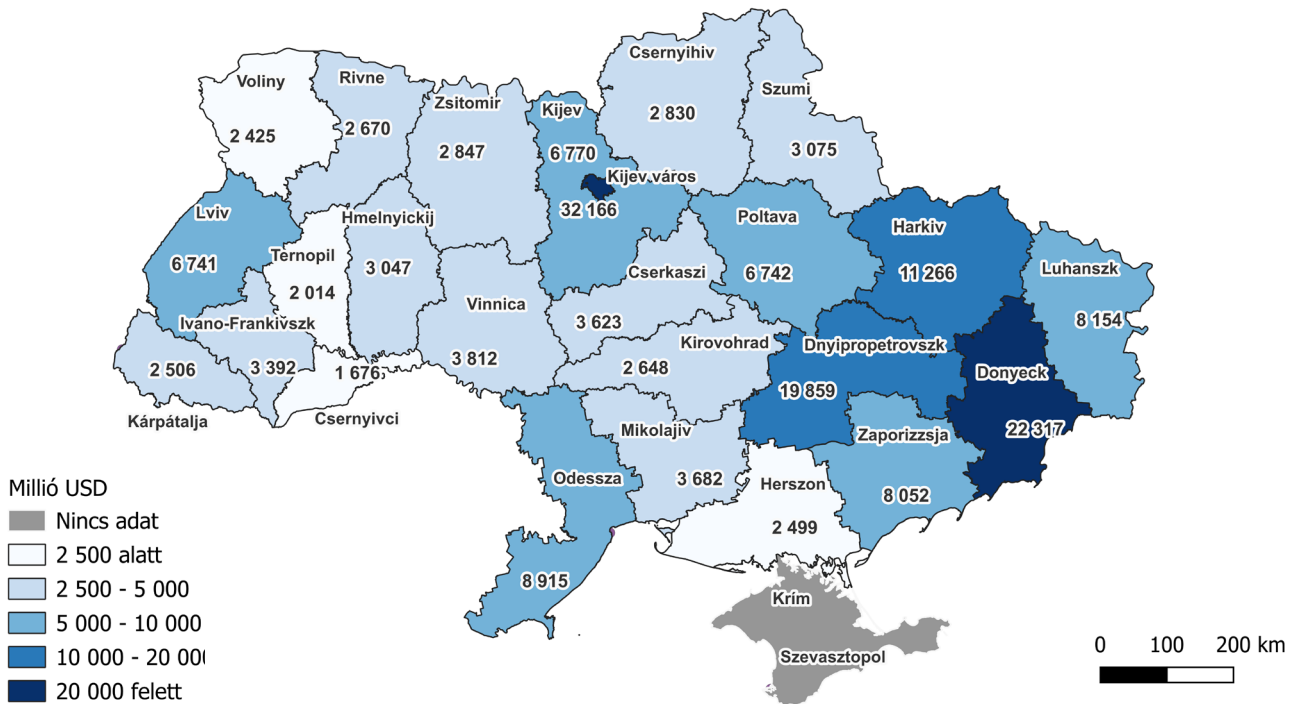
teljesítményét figyelhetjük meg, melyből csak Lviv és a délen fekvő Odessza oblaszt, valamint Kijev oblaszt tűnik ki. A keleti országrészben 2008-ban még erős gazdasági teljesítménnyel rendelkező keleti oblasztokat láthatunk, melyek közül Donyeck oblaszt teljesítménye volt a legmagasabb, de országos viszonylatban is a második legnagyobb gazdasági teljesítménnyel bírt, ekkor még háttérbe szorítva Dnyipropetrovszk oblasztot. A leggyengébben teljesítő területek túlnyomó többsége nyugaton, illetve keleten (Herszon oblaszt) helyezkednek el. A főváros jelentős gazdasági súlya és a fejlettség területi egyenlőtlensége hasonlít az időszak magyarországi térszerkezetéhez (SALAMIN ET AL, 2005), de attól eltérően a területi versenyképesség Ukrajnában ekkor még nem az európai magterületekhez közeli, nyugati térségek jellemzője.

A 2014-ben kirobbanó kelet-ukrajnai fegyveres konfliktus hatásai – mely a keleti régióban átrendeződést, valamint egyes oblasztok esetében drasztikus visszaesést eredményezett – 2021-ben már kimutathatók (14. ábra, lásd következő oldalpár). A 2008 és 2021 közötti időszakban észrevehető, hogy keleten Donyeck oblaszt gazdasági teljesítménye a felére csökkent, míg Luhanszk oblaszt teljesítménye a nyugati Csernyivci oblaszt teljesítményét sem érte el. A többi keleti oblasztot illetően Zaporizzsja és Harkiv gazdasági teljesítményének stagnálása figyelhető meg, ezzel szemben Dnyipropetrovszk és Poltava teljesítménye növekedni tudott. 2021-ben a nyugati országrészben nem tapasztalható változás a korábban is elmaradott oblasztokat illetően. Lviv oblaszt vezető szerepe nyugaton megkérdőjelezhetetlen és ez elmondható a főváros, illetve Dnyipropetrovszk esetében is. A középső oblasztok közül kizárólag Vinnica gazdasági teljesítménye nőtt majdnem a duplájára 2008-hoz képest, azonban érdemes megemlíteni, hogy Kijev oblaszt gazdasági teljesítménye is jelentős mértékben nőtt, mely egyértelműen a főváros közelségéből eredeztethető.

Tehát 2021-re a keleti országrészt érintő katonai konfliktus hatásai világosan megmutatkoznak, mely az érintett oblasztok (Luhanszk, Donyeck) esetében drasztikus visszaesést jelentett, addig egyes oblasztokban (Harkiv) stagnálást eredményezett, mely tendencia elmondható a középső oblasztokban egyaránt. Kiemelkedő növekedés csupán a főváros esetében figyelhető meg.

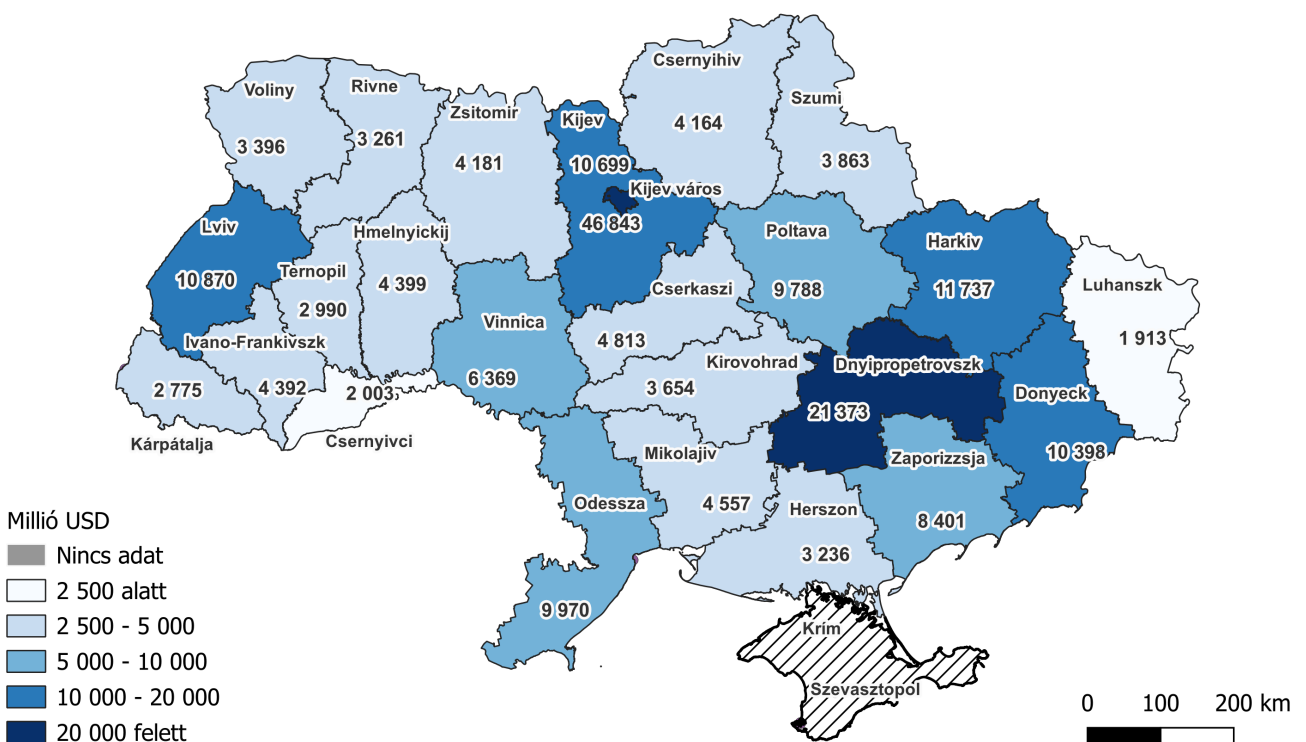
Ukrajna oblasztjainak gazdasági teljesítményét vizsgálva mindkét időszak esetében aszimmetrikus képet

13. ábra:
Ukrajna oblasztjainak gazdasági teljesítménye 2008-ban, USD-ban

Forrás: a szerző saját szerkesztése az Ukrán Nemzeti Bank (NBU) adatai alapján

14. ábra:
Ukrajna oblasztjainak gazdasági teljesítménye 2021-ben, USD-ban

Forrás: a szerző saját szerkesztése az Ukrán Nemzeti Bank (NBU) adatai alapján

kaptunk. 2021-re keleten mutatkoznak jelei az átrendeződésnek, azonban a főváros dominanciáját nem sikerült megtörni, így az országra továbbra is igaz, hogy a gazdaság súlypontja továbbra is csupán néhány oblasztban koncentrálódik. Míg a nyugati és középső oblasztok többsége továbbra is gazdaságilag elmaradt maradt.

5.2. Ukrajna oblasztjainak egy főre jutó GDP-jének alakulása az adott évben (2008 és 2021)

Ukrajna oblasztjainak egy főre jutó GDP-je megoszlásának elemzése a regionális különbségek kimutatását célozza meg (15–16. ábra, lásd következő oldalpár). A 15. ábra alapján körvonalazódik az országra jellemző kelet–nyugati megosztottság. A nyugati oblasztok mindegyikének az egy főre jutó GDP-je jelentős mértékben alacsonyabb az országos átlagnál, vagyis elmaradottnak számítanak. E tekintetben a nyugati oblasztok, mint Ternopil, Csernyivci vagy Kárpátalja számítanak a legfejletlenebb területeknek, míg keleten ez Herszon oblaszt esetében van így. A keleti országrészben Dnyipropetrovszk oblaszt egy főre jutó GDP-je számít kimagaslónak, valamint hozzá csatlakozik Donyeck oblaszt, illetve az országos átlaghoz közel elhelyezkedő oblasztok, mint Poltava, Harkiv és Zaporizzsja. Az ország egészét tekintve a főváros egy főre jutó GDP-je messze a legmagasabb 2008-ban, mely jól szemlélteti annak gazdasági erejét és fejlettségi szintjét egyaránt.

A 2021-es évben észrevehető egyfajta felzárkózás a középső területeket illetően, így azok egy főre jutó GDP-je már megközelíti az országos átlagot (16. ábra). Korábban a nyugati megyékre jellemző elmaradottság bizonyos oblasztok esetében, mint például Kárpátalja, továbbra is megmaradt. Míg a többi oblasztnak csak minimálisan nőtt az egy főre jutó GDP-je a 2008-as időszakhoz képest. Tehát továbbra is az országos átlag alatt helyezkedtek el. 2021-ben a GDP/fő adatok segítségével kimutathatók a 2014-es kelet-ukrajnai fegyveres konfliktus és a Krím-félsziget annektálásának hatásai egyaránt, így keleten a már leszakadó oblasztoknak számító Donyeck és Luhanszk a gyenge teljesítménnyel bíró nyugati területek szintjére estek vissza. Ezzel párhuzamosan Poltava és Dnyipropetrovszk oblasztok messze kimagasló fejlettségi szinttel rendelkeztek 2021-ben. Azonban, itt érdemes kiemelni a főváros

és az imént említett oblasztok között kialakult fejlettségbeli szakadékot. A keleti régióból említésre méltó még Harkiv és Zaporizzsja oblasztok egy főre jutó GDP-je, mely szintén az országos átlag felett helyezkedik el. Összességében 2021-ben a keleti oblasztok túlsúlya fennmaradt, bár tapasztalható némi átrendeződés. Ezzel szemben Ukrajna nyugati részén csupán Lviv oblaszt fejlettségi szintjének növekedése vehető csak észre, azonban a többi területen az elmaradottság nem mérséklődött 2008-hoz viszonyítva.

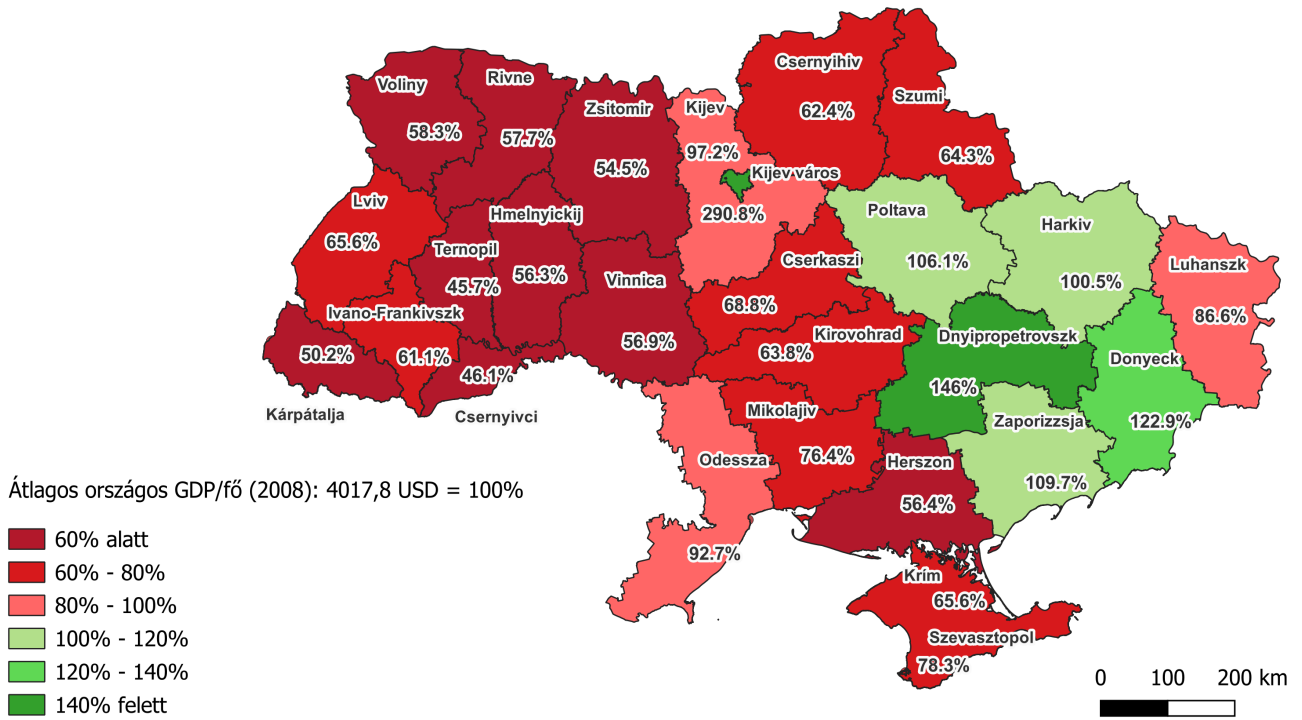
Ukrajna oblasztjainak egy főre jutó GDP-je jól tükrözi az országra jellemző és csak kismértékben csökkenő regionális különbségeket. A regionális különbségek mellett a leginkább szembetűnő jelenség a főváros és az ország többi oblasztja között kialakult szakadék, amelyet Kijev egy főre jutó GDP-jének kiugróan magas értéke szemléltet. Az ország oblasztjai között kialakult különbségek létrejöttében szerepet játszik a regionális politika hiánya, a régiók és a természeti erőforrásokban rejlő potenciál kihasználatlansága, az egyes régiók túlzott támogatása vagy éppen a régiókba irányuló tőkebefektetések egyenlőtlen eloszlása (HUK–ZEYNALOV, 2022).

5.3. Ukrajna oblasztjainak ipari teljesítménye 2010 és 2020 között

Az oblasztok ipari teljesítményének elemzését az általuk értékesített ipari termékeken keresztül fogom bemutatni (17–18. ábra).⁷ A 2010-es évben megfigyelhető, hogy az ipari szektor teljes egészében a keleti országrészben koncentrálódott (17. ábra, lásd következő oldalpár). A keleti oblasztok kimagasló eredménye magyarázható az itt működő ipari ágazatok széles skálájával, valamint az itt fellelhető erőforrások jelenlétével egyaránt. Ennek megfelelően Donyeck és Luhanszk oblasztok a kohászat központjaként működnek, azonban itt a nehézgép-gyártás is jelentősnek mondható (KOC SIS, ET AL, 2008). A gépgyártás szinte az egész keleti régióban jelen van, mint pl. Zaporizzsja, Harkiv és Miklajiv oblasztban.

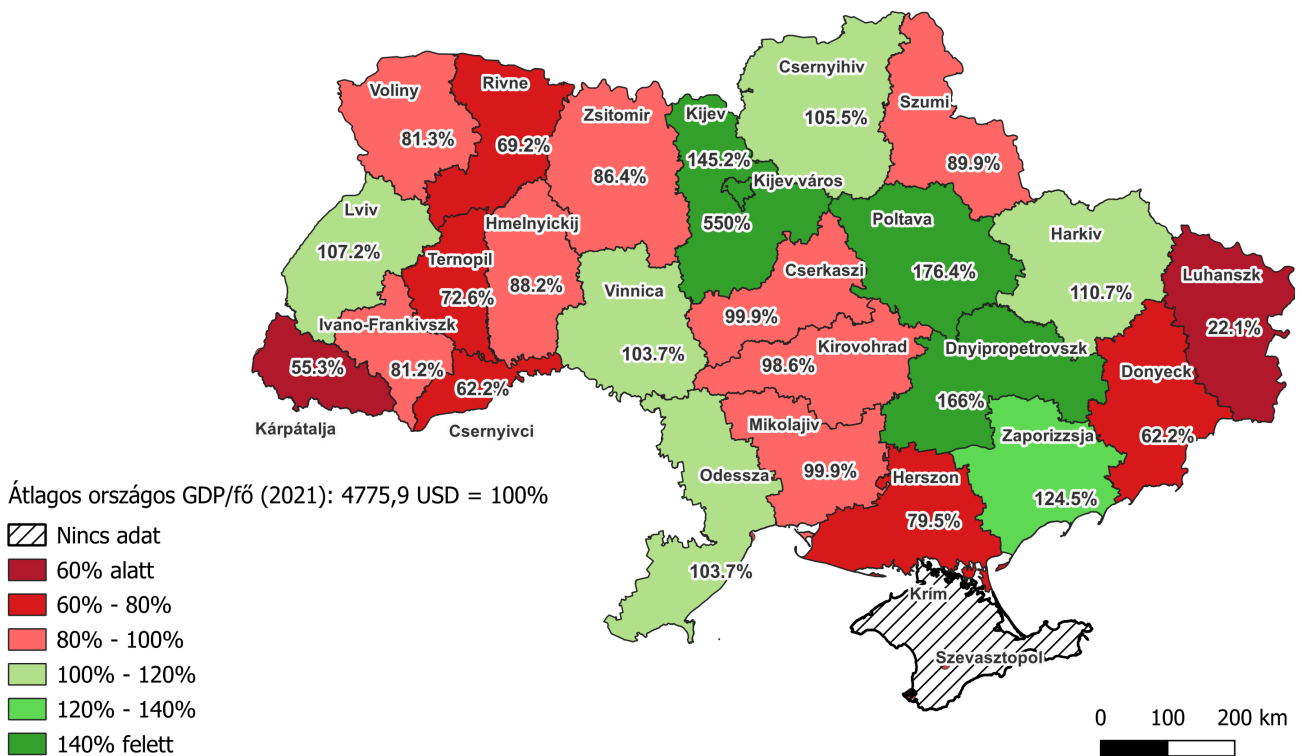
⁷ Az adatokat a Krími Autonóm Köztársaság és Szevasztopol város ideiglenesen megszállt területeinek, továbbá 2014 óta Donyeck és Luhanszk oblaszt ideiglenesen megszállt területek egyes részeinek figyelembe vétele nélkül közölte az Ukrán Nemzeti Bank (NBU).

15. ábra:
 Ukrajna oblasztjainak egy főre jutó GDP-je az országos átlag százalékában 2008-ban

Forrás: a szerző saját szerkesztése a Derzhstat és a World Bank adatai alapján

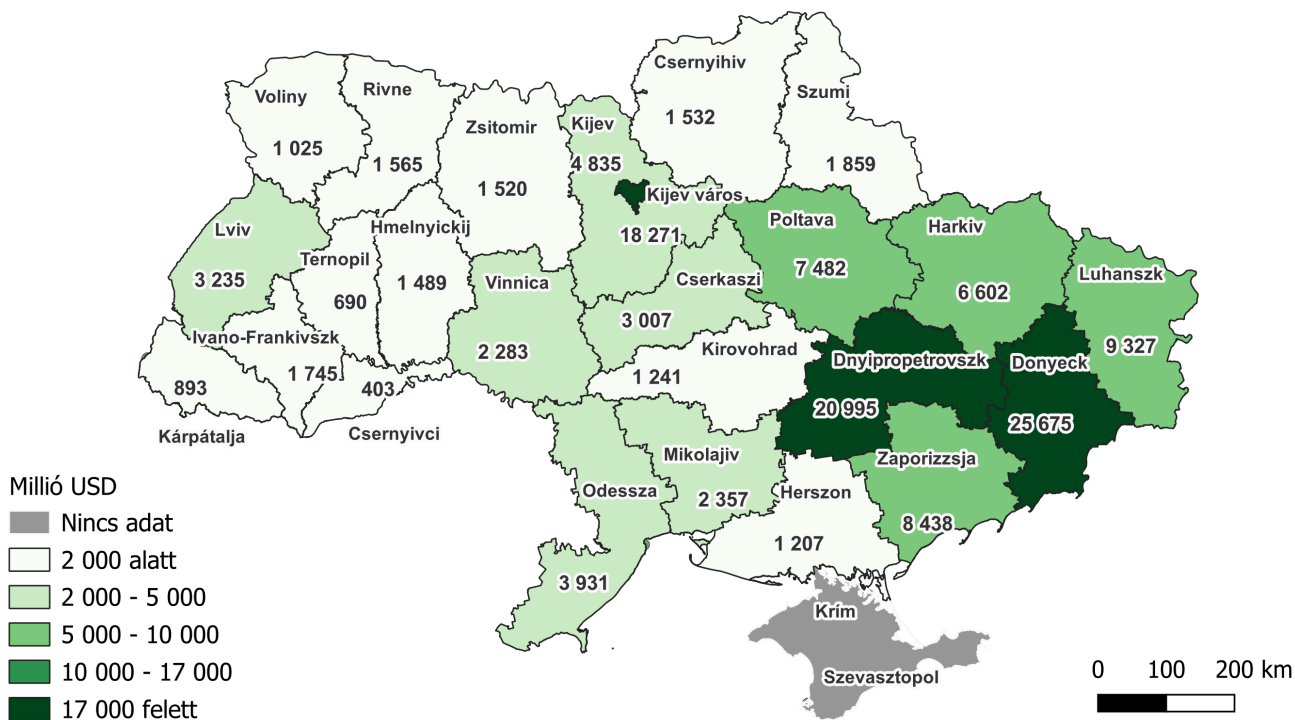
16. ábra:
 Ukrajna oblasztjainak egy főre jutó GDP-je az országos átlag százalékában 2021-ben

Forrás: a szerző saját szerkesztése a Derzhstat és a World Bank adatai alapján

17. ábra:

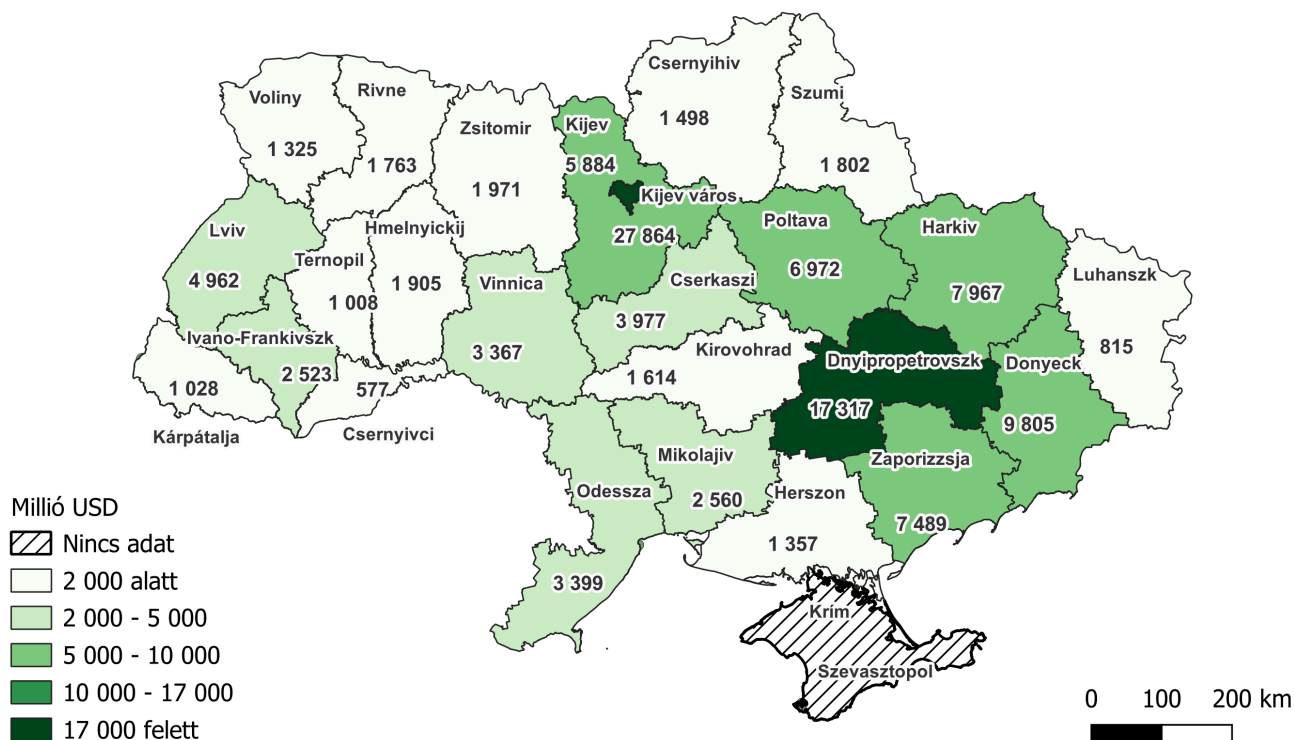
Ukrajna oblasztjai által értékesített ipari termékek összértéke 2010-ben (USD)

Forrás: a szerző saját szerkesztése az Ukrán Nemzeti Bank (NBU) adatai alapján

18. ábra:

Ukrajna oblasztjai által értékesített ipari termékek összértéke 2020-ban (USD)

Forrás: a szerző saját szerkesztése az Ukrán Nemzeti Bank (NBU) adatai alapján

Ukrajna ipari szektorának ereje mindkét vizsgált időszakban a keleti megyékben összpontosult, azonban a 2014-ben kirobbanó kelet-ukrajnai fegyveres konfliktus hatásai egyértelműen bizonyíthatók, melynek folyamata a teljes keleti régió termelékenységének visszaesésében egyértelműen tetten érhető (18. ábra, lásd előző oldal). Ennek következtében Donyeck és Luhanszk oblaszt drasztikus visszaesését láthatjuk, így utóbbi a második leggyengébben teljesítő oblaszttá zsugorodott az egész országban Csernyivci oblasztot megelőzve 2020-ban. A keleti régióban végbemenő átrendeződés Dnyipropetrovszk és Donyeck oblaszt közötti helycserét eredményezett, de Dnyipropetrovszk oblaszt teljesítményében is némi visszaesés volt tapasztalható. A főváros dominanciája 2020-ra teljesedett ki és vette át a vezető szerepet. A folyamat háttérében a szolgáltatói szektor térnyerése, valamint az ipari szektor központjait érintő katonai konfliktus negatív hatásai húzódnak meg. Nyugaton 2010 és 2020 közötti időszakban nem tapasztalhattunk kiugró növekedést, sőt leginkább a stagnálás jellemezte a térséget. Ez alól kivételt képez Lviv megye, melynek ipari teljesítménye javult és megközelítette Kijev oblasztot, de még így is messze elmaradt a keleti megyék többségétől.

Az oblasztok által értékesített ipari termékek vizsgálatának köszönhetően megállapítható, hogy a kelet-ukrajnai fegyveres konfliktus következtében az ország iparának területi szerkezete átalakult, a keleti oblasztok szerepe lecsökkent és helyükbe a főváros lépett. Az ország egészét nézve a keleti dominancia csak visszaszorulóban van, azonban megszűnéséről országosan szinten nem beszélhetünk.

5.4. A 2022-ben kirobbanó háború óta detektálható változások az ország oblasztjaiban

A 2022-ben eszkalálódó orosz–ukrán háború hatásait három, az ország térszerkezetében végbemenő folyamat szempontjából fontos, térképes elemzéssel szemléltetem. Az elemzés során térszerkezeti átrendeződésre utaló folyamatokat csupán az ország keleti oblasztjaiban tapasztalhattunk, mely elsősorban egyes oblasztok gazdasági vagy ipari teljesítményének csökkenésében nyilvánul meg. Annak érdekében, hogy tisztább képet kapjunk a térszerkezetben jelenleg is

zajló változásokról, érdemes megvizsgálni a háború kitörése óta történt változásokat is.

A cél eléréséhez kitűnő alapként szolgálhat a háború által érintett áttelepülő vállalatok helyzetének jobb megértése, melynek során láthatjuk célterületeiket, valamint az érintett vállalatok tevékenységkörét egyaránt (19. ábra). A 2022-ben kirobbant orosz–ukrán háború hatásai Ukrajna nyugati oblasztjaiban is észrevehetőek, mely elsősorban a belső migrációban, az elvándorlásban, illetve a háború által érintett vállalkozások áttelepülésében nyilvánul meg. Jelen esetben az áttelepülő vállalatok kerültek az elemzés középpontjába, melynek segítségével körvonalazódhat egyfajta jövőkép Ukrajna gazdasági térszerkezetének átrendeződéséről, ami magában hordozhatja a korábban elmaradott nyugati oblasztok felértékelődésének esélyét. Az áttelepülő vállalatokat szemléltető ábrán látható, hogy a háború által érintett belső Ukrajnából áttelepülő vállalatok célterületei közé az elmaradott oblasztoknak számító Kárpátalja (16%), Csernyivci (11%), Ivano-Frankivszk (7%), Ternopil (8%), valamint a fejlett és a nyugati országrész gazdasági központjaként működő Lviv oblaszt (25%) tartozik. Azonban megfigyelhetjük, hogy keleten Dnyipropetrovszk oblasztba (7%) szintén települnek át vállalkozások, míg az ország többi oblasztjába a 692 vállalat 26%-a települt át. A nyugati országrészbe áttelepült vállalkozások tevékenységét illetően nagy- és kiskereskedelmi, gépipari, feldolgozóipari, információ és telekommunikációs vállalatokról, valamint szakmai, tudományos és műszaki tevékenységet folytató gazdasági szereplőkről beszélhetünk. Ebből kifolyólag mindez kihagyhatatlan lehetőségként lebeg a nyugati oblasztok szeme előtt, hiszen az elemzés során kiderült, hogy a legfejletlenebb (lásd 15. és 16. ábra), legkisebb gazdasági és ipari teljesítménnyel (lásd 17. és 18. ábra) bíró oblasztok itt találhatóak.

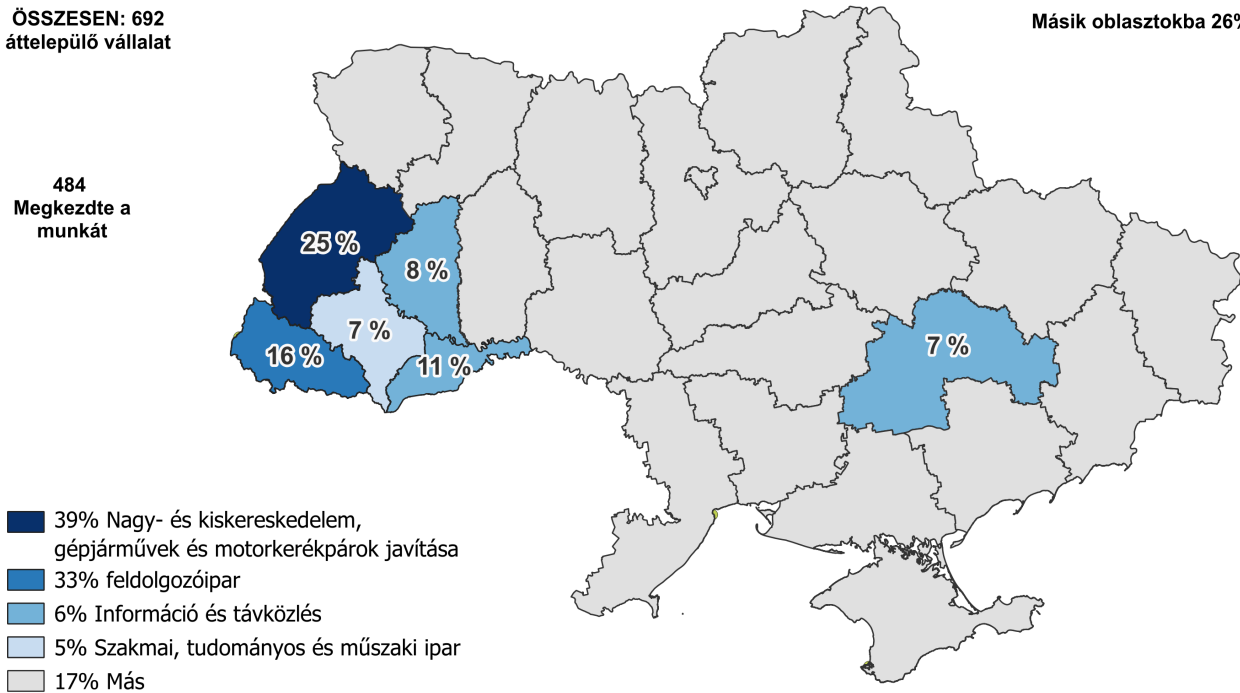
Az áttelepülő vállalatok vizsgálata mellett Ukrajna oblasztjainak exportteljesítményének változását helyezem középpontba (20. ábra). A 20. ábra a 2022-es exportteljesítmény változását szemlélteti a 2019–2021-es exportteljesítményhez képest. A mutató elemzésének célja a háború okozta negatív hatások szemléltetése, a háború által fokozottan érintett, illetve kisebb mértékben érintett oblasztok exportteljesítményére nézve. Ebből kifolyólag következtethetünk

19. ábra:
Vállalatok áttelepülése Ukrajna nyugati oblastjaiba

ÖSSZESEN: 692
áttelepülő vállalat

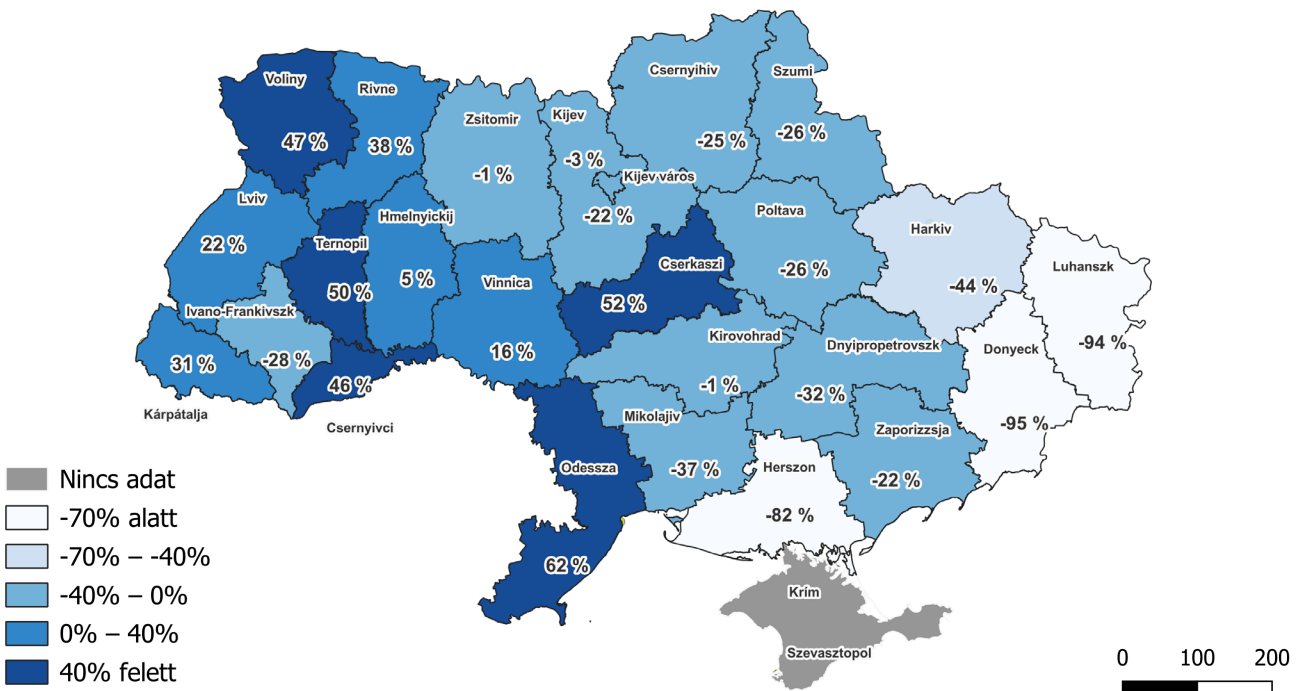
Másik oblastokba 26%

484
Megkezdte a
munkát

Forrás: a szerző saját szerkesztése GLOBSEC, 2022 alapján

20. ábra:
Ukrajna oblastjainak exportteljesítmény-változása
2022-ben a 2019–2021-es átlaghoz viszonyítva

Forrás: a szerző saját szerkesztése az UNIDO, 2024 alapján

a nyugati területek szerepének felértékelődésére, így a már most zajló térszerkezetátrendeződésére is.

Ukrajna oblasztjainak exportteljesítménye – a 2019–2021-es átlaghoz képest – 2022-ben az orosz–ukrán háború eszkalálódásának eredményeképpen az ország kettéosztottsága figyelhető meg. Az export mértéke drasztikusan a háború által közvetlenül érintett oblasztokban esett vissza, mely Donyeck és Luhanszk oblasztok esetében szinte teljesen megszűnt, míg Herszonban 2019–2022-es átlaghoz képest 82%-kal csökkent, addig Harkivban 44%-kal. Keleten és a középső oblasztokban, valamint északon csak kisebb mértékű visszaesés történt. Országos viszonylatot nézve Odessza oblaszt exportteljesítménye növekedett a legnagyobb mértékben, melynek teljesítménye 62%-kal volt nagyobb a 2019–2021-es átlaghoz viszonyítva. A növekedés hátterében egyértelműen az itt működő kikötői ipar, valamint a háború által való érintettségének alacsony mértéke húzódik meg. A nyugati országrészt vizsgálva csaknem az összes oblasztban növekedett az export a 2019–2021-es időszakhoz képest, mely alól csupán Ivano-Frankivszk oblaszt jelent kivételt. Jelentős növekedés az exportban Ternopil, Voliny, Csernyivci oblasztban tapasztalható, valamint az ország közepén elhelyezkedő Cserkasziban, melyek exportja közel 50%-kal növekedett a 2019–2021-es átlaghoz viszonyítva.

Összességében a 20. ábra megmutatta, hogy a háború kitörése, milyen hatást gyakorolt az ország oblasztjainak exportjára nézve. Ahogy az várható volt, a legnagyobb visszaesés és a külkereskedelmi folyamatok megszűnésének ténye a katonai események által érintett oblasztokat fenyegette. Ezzel szemben a legnagyobb növekedés egyértelműen a harcok által legkisebb mértékben sújtott területeken látható, melynek hátterében az áthelyezett termelés és exporthoz szükséges infrastruktúra húzódik meg.

5.5. Ukrajna oblasztjaiba irányuló tőkebefektetések

A közvetlen külföldi tőkebefektetések mellett érdemes megvizsgálni a belföldi tőkejellegű beruházásokat az ország oblasztjaira nézve. A mutató elemzésének célja a belföldi beruházási aktivitás mérése, azonban további célként jelenik meg a fejlesztésre szoruló terü-

letek feltérképezése is. A tőkebefektetések területi megoszlásának vizsgálata Ukrajna oblasztjai esetében alkalmas lehet az orosz–ukrán háború okozta változások mérésére, mely jelen esetben a nyugati megyékbe irányuló beruházási tevékenység csökkenésében nyilvánul meg. Az oblasztokba irányuló beruházások folyamatát a 2019-es tőkebefektetések ábrázolásával mutatom be, melynek célja, hogy szemléltesse a világválság és az orosz–ukrán háború eszkalálódását megelőző időszak tendenciáit. Míg a legfrissebb 2024-es beruházások ábrázolása már az e tekintetben vett átrendeződés bemutatását szolgálja.

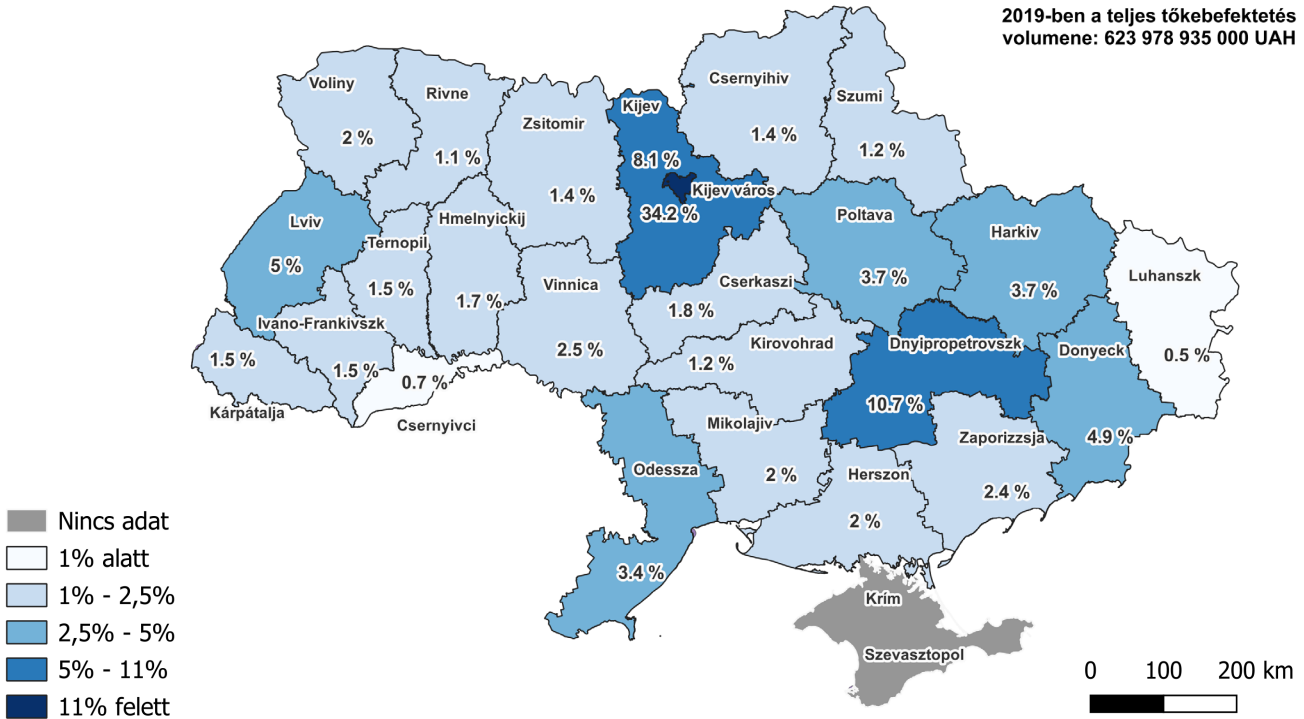
A 2019-ben Ukrajna oblasztjaiba irányuló tőkeberuházásokat elemezve elmondhatjuk, hogy e tekintetben is nagymértékű egyenlőtlenség tapasztalható az ország területén (21. ábra). A vizsgált évben egyértelműen látszik, hogy a főváros részesedése a legnagyobb az adott év teljes tőkeberuházás-mértékét illetően. Mindez jól mutatja Kijev gazdaságban betöltött központi szerepét. Az országos viszonylatot elemezve csupán Dnyipropetrovszk, illetve Kijev oblasztba irányuló beruházások mértéke mondható jelentősnek. A keleti országrészben az ipari szektornak helyet adó oblasztok részesedése Dnyipropetrovszk kivételével 5% alatti, melyből következtethetünk a keleti oblasztok visszaesésére. A déli országrészben csupán Odessza oblaszt részesedése azonos a keleti oblasztokéval, míg az ország nyugati és középső területei 2,5%-os részesedéssel bírnak. Nyugaton ez alól kivételt képez a Lviv oblasztba irányuló beruházások mértéke, mely megelőzi keleten Donyeck oblasztot. Érdemes kiemelni keleten Luhanszk, illetve nyugaton Csernyivci oblasztokat, melyek részesedése a teljes tőkebefektetésből nem éri el az 1%-ot sem. Luhanszk esetében a kelet-ukrajnai katonai konfliktus hatásai húzódnak meg, míg Csernyivcit illetően a kedvezőtlen adottságok összessége, mint pl. periférikus elhelyezkedés jelenik meg.

Az orosz–ukrán háború eszkalálódását követően a tőkeberuházások oblasztok közötti megoszlását vizsgálva 2024-ben kirajzolódnak a háború negatív hatásai, melyek elsősorban a keleti országrészt érintették (22. ábra). Ezzel szemben az ország többi oblasztja esetében részesedésük a beruházásokból 2019-hez képest növekedett, melyből következtethetünk a nyugati, illetve a középső oblasztok felértékelődésére és a gazdasági térszerkezet átrendeződésére egyaránt.

21. ábra:

Ukrajna oblasztjainak részesedése a 2019-es tőkebefektetésekből, százalékban

2019-ben a teljes tőkebefektetés volumene: 623 978 935 000 UAH

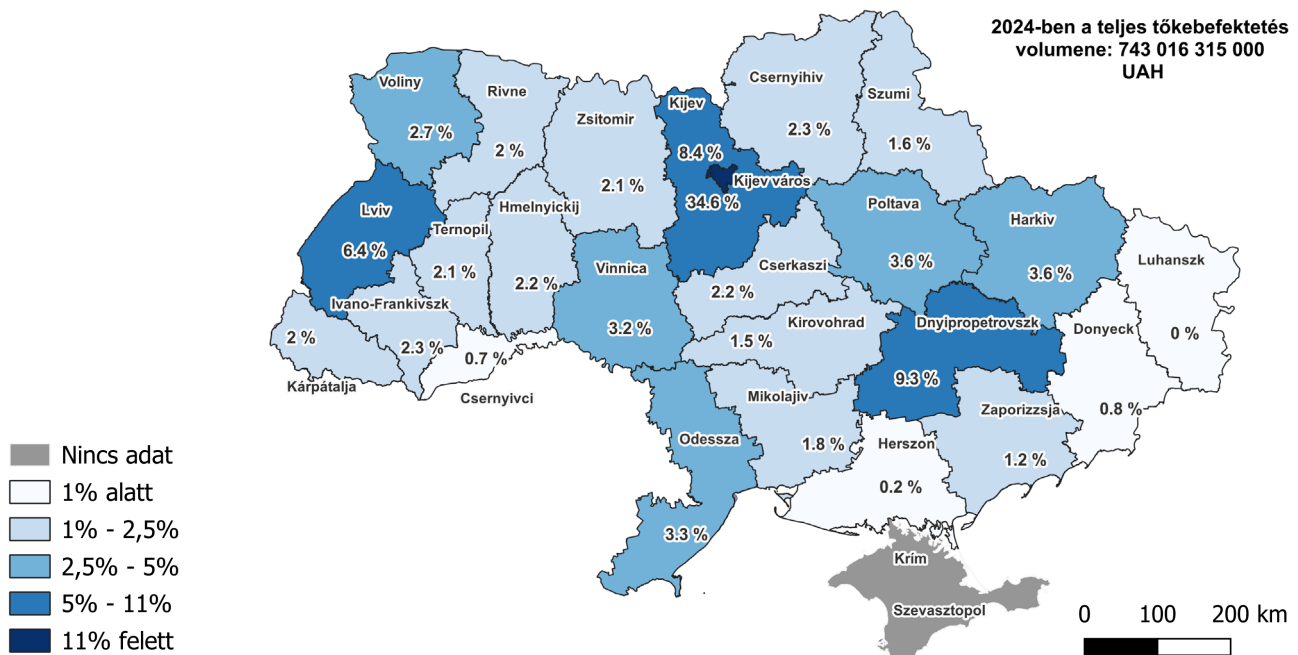

Forrás: a szerző saját szerkesztése az Ukrán Nemzeti Bank (NBU) adatai alapján

22. ábra:

Ukrajna oblasztjainak részesedése a 2024-es tőkebefektetésekből, százalékban

2024-ben a teljes tőkebefektetés volumene: 743 016 315 000 UAH

Forrás: a szerző saját szerkesztése az Ukrán Nemzeti Bank (NBU) adatai alapján

A háború által érintett keleti oblasztok részesedése 2019-hez képest csökkent. Donyeck oblasztot illetően drasztikus, míg a Harkiv és Poltava esetében csak minimális visszaesés figyelhető meg. Keleten Dnyipro-petrovszk oblaszt részesedése továbbra is kiemelkedőnek számít Herszon, Mikolajiv, Zaporizzsja oblasztokba irányuló tőkeberuházások mennyiségéhez képest. A déli oblasztok közül továbbra is Odesszába érkezik a legnagyobb mértékben beruházás. Északon és az ország középső oblasztjaiban, valamint nyugaton a 2019-es évhez képest mindegyik oblaszt részesedése minimálisan, de növekedett, amely a korábban leszakadónak, visszamaradottnak számító oblasztok felértékelődésére utal. A fővárosba és Kijev oblasztba irányuló tőkeberuházások csak minimálisan növekedtek a korábban vizsgált évhez képest. Nyugaton nem meglepő módon Lviv oblasztba áramlott a legtöbb tőkeberuházás, azonban jelentősen növekedett Voliny oblaszt részesedése is. Míg az ország középső oblasztjaiban, csupán Vinnica részesedése növekedett látványosabban. Összességében elmondható, hogy 2024-ben egyértelműen kimutathatók az orosz–ukrán háború hatásai, melyek a keleti oblasztokba áramló tőkeberuházások csökkenésében nyilvánulnak meg. A keleti országrész visszaesésével párhuzamosan a nyugati, északi, illetve a középső országrész oblasztjainak részesedése szinte ugyanolyan mértékben növekedett.

A tőkebefektetések elemzése kitűnően rávilágít a háború előtti időszak befektetéseinek fő célterületeire, melyek akkor még elsősorban a keleti országrész ipari központjai voltak. Drasztikus változás a háborús események miatt ezen a területen következett be, mely a keleti oblasztok tőkebefektetésekben való részesedésének szinte teljes megszűnését eredményezte. A folyamat következménye, vagyis a nyugati oblasztokba történő tőkebefektetések mértékének növekedése jól mutatja azok felértékelődését. Érdemes kiemelni a főváros szerepét, mely a tőkebefektetésekben való részesedését illetően messze kiemelkedik az ország többi oblasztja közül, a háború előtti időszakban, illetve napjainkban is. Összességében elmondhatjuk, hogy a háború hatására a befektetések egyre inkább nyugat felé tolódnak, tehát a gazdasági térszerkezet átrendeződésének folyamatát ez a mutató is alátámasztja.

6. Konklúzió

Az elemzés rávilágított arra, hogy Ukrajna gazdasági térszerkezetének átrendeződése függetlenedése óta zajló folyamat, melyet külső és belső tényezők együttesen befolyásoltak. A gazdasági térszerkezet átrendeződését nagy mértékben meghatározta a szovjet gazdasági örökség – a túlzott ipari jelleg és a külkereskedelemben megnyilvánuló szovjet függőség –, valamint az országot folyamatosan uraló politikai instabilitás. Ezen folyamatok többsége összességében nyomta rá a bélyegét az ország fejlődési útjának egészére. Az ezredforduló idején megvalósított reformok és az ennek köszönhetően kibontakozó gazdasági növekedést, folyamatos belpolitikai és globális válságok, valamint háborús események törték meg.

A kiválasztott makrogazdasági mutatók közül a külkereskedelmi mutatók, valamint a külföldi tőkebefektetések elemzése rámutatott az évtizedeken át tartó orosz orientáció visszaszorulására, majd annak megszűnésére, melyhez a háborús és belpolitikai események nagyban hozzájárultak. Az orosz orientáció megszűnése új kereskedelmi partnerek – elsősorban európai uniós tagországok –, illetve befektetőországok megjelenését eredményezte.

Ukrajna gazdasági térszerkezetének átalakulását a 2014-ben bekövetkezett kelet-ukrajnai katonai konfliktus, valamint a Krím annektálása indította el. Az elemzés bemutatta a keleti, hagyományosan ipari és exportorientált oblasztok visszaesését, amely a gazdasági teljesítmény, az ipari teljesítmény, az export, illetve az ide irányuló tőkebefektetések csökkenésében mutatkozott meg leginkább. A keleti ipari központok súlyvesztése következtében egyre inkább a főváros dominanciája és ezzel párhuzamosan a szolgáltatói szektor térnyerése rajzolódott ki. A 2010-es évek második felétől tehát gyorsuló ütemben jelennek meg az európai centrumtérsegekhez közeli nyugati térségekben is a „területi versenyképesség” (SALAMIN ET AL., 2005) és a „térégi fenntarthatóság” (PÉTI, 2011) tényezői, míg tűnnek el a keleti országrészből. Mindez arra utal, hogy Ukrajna – megkésve és sajátos fejlődési út eredményeként – felveszi a közép- és kelet-európai országok általános térszerkezetét.

Az ország gazdasági térszerkezetében történő átrendeződést a 2022-ben eszkalálódó orosz–ukrán háború felgyorsította. A nyugati oblaszok szerepe mind a nyugati integrációs törekvések szempontjából, mind gazdasági értelemben felértékelődni látszik. Ennekfolyamatát egyaránt alátámasztják a nyugati országrészbe áttelepülő vállalatok, valamint a nyugati oblaszok exportjának növekedése. A jövő kérdése tehát az, hogy a működésüket a nyugati országrészbe áttelepítő vállalatok, egy lehetséges európai integráció megvalósulása, a háború lezárása, és nem utolsósorban egy sikeresen végbemenő újjáépítés

keleten elegendő lesz-e az országot jellemző egyenlőtlenségek leküzdésére.

E térszerkezeti folyamatok izgalmas terepet kínálnak arra, hogy az ukrajnai területi tervezési és területfejlesztési politikák a jövőben az ország sajátosságaira szabott, puha beavatkozási tereket alakítsanak ki, igazodva az európai (SALAMIN és PÉTI, 2019) vagy akár a magyarországi (Salamin és Péti, 2023) gyakorlatokhoz. Az elemzés rávilágított az ország jövőbeni fejlődési irányaira, melyek számunkra is új kutatási irányokat határozhatnak meg például Kárpátalja vagy az egész nyugati régió új szerepkörével kapcsolatosan.

Irodalom

Åslund, Anders (2009). *How Ukraine became a market economy and democracy*. Washington DC: Peterson Institute for International Economics. [https://inozmi.spilnotv.com/books/hist/ua/\[Anders_Aslund\]_How_Ukraine_Became_a_Market_Econom\(BookFi.org\).pdf](https://inozmi.spilnotv.com/books/hist/ua/[Anders_Aslund]_How_Ukraine_Became_a_Market_Econom(BookFi.org).pdf)

Letöltés ideje: 2025. 05.08.

Boyarchuk, Dmytro és Dabrowski, Marek (2023). The Ukrainian war economy. *Working Paper*, 2023 (12). Bruegel. https://www.bruegel.org/system/files/2023-07/WP%2012_0.pdf • Letöltés ideje: 2025. 04. 27.

Crane, Keith és Larrabee, F. Stephen (2007). Encouraging Trade and Foreign Direct Investment in Ukraine. In Uők. *Foreign Trade, Foreign Direct Investment, and the Ukrainian Economy* (pp. 9–19). Santa Monica, California, USA: RAND Corporation. https://www.jstor.org/stable/pdf/10.7249/mg673ceis.8.pdf?refreqid=fastly-default%3Afec96d7fb84f39ff9d259023502c1e20&ab_segments=&initiator=&acceptTC=1

Letöltés ideje: 2025. 05. 28.

Dabrowski, Marek; Domínguez-Jiménez, Marta és Zachmann, Georg (2020). Six years after Ukraine's Euro-maidan: reforms and challenges ahead. *Policy Contribution*, 2020 (14, June). https://www.bruegel.org/system/files/wp_attachments/PC-14-2020-final.pdf • Letöltés ideje: 2025. 04. 24.

Huk, Khrystyna és Zeynalov, Ayaz (2022). *Regional Disparities and Economic Growth in Ukraine*. arXiv: 2211.05666v2 [econ.GN] 28. November 2022. <https://arxiv.org/pdf/2211.05666>
Letöltés ideje: 2025. 05. 25.

Khomyachenko, Svitlana és Yuldashev, Sergey (2020). Economic reformation of Ukraine: Historical and legal aspects. *DANUBE: Law, Economics and Social Issues Review*, 11 (1), pp. 34–51. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/242159/1/1698043856.pdf> • Letöltés: 2025. 04. 25.

Kocsis Károly; Rudenko, Leonid és Schweitzer Ferenc (2008). *Ukraine in maps*. Kyiv–Budapest: Institute of Geography National Academy of Sciences of Ukraine – Geographical Research Institute Hungarian Academy of Sciences. https://hungarian-geography.hu/inmaps/pdf/Ukraine-in-Maps_full.pdf
Letöltés ideje: 2025. 05. 15.

Matuszak, Sławomir és Sarna, Arkadiusz (2013). From stabilisation to stagnation. Viktor Yanukovich's reforms. *OSW, Point of View*, 32, 2013 (March). https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/pw_32_ang_net.pdf

Letöltés ideje: 2025. 04. 22.

Mishchuk, Zoriana; Zhalilo, Yaroslav; Kosse, Iryna; Vlasenko, Roman és Chubyk, Andrii (2022). Ukrainian economy at War: State of Play and Pathway Towards Recovery. *GLOBSEC*, 2022 (october). <https://www.globsec.org/sites/default/files/2022-10/Ukrainian-Economy-at-war-electronic-version-1.pdf>
Letöltés ideje: 2025. 04. 23

Péti Márton (2011). *A területi tervezés és fejlesztés a fenntarthatóság jegyében & stratégiai környezeti vizsgálatok földrajzi szemlélettel*. Szeged: JATEPress.

Próbáld Ferenc és Szabó Pál (2014). *Európa regionális földrajza, 2: Társadalomföldrajz*. Budapest: ELTE – Eötvös Kiadó.

https://jeney.web.elte.hu/2011_0001_527_eu_regionalis_foldrajz_2.pdf • Letöltés ideje: 2025. 05. 16.

Salamin Géza és Péti Márton (2019). Tervkészítéstől a governance-ig: A térbeli tervezés európai fogalma, jelentései és lehetséges hazai kapcsolódásai. *Tér és Társadalom*, 33 (3), pp. 7–28. DOI: <https://doi.org/10.17649/TET.33.3.3175>

Salamin Géza és Péti Márton (2023). Rugalmas földrajz vagy instabilitás? Változó terek a magyar területi tervezésben. *Comitatus Önkormányzati Szemle*, 33 (246), pp. 81–92. DOI: <https://doi.org/10.59809/Comitatus.2023.33-246.81>

Salamin Géza, Péti Márton és Czira Tamás (2005). Paradigmaváltás küszöbén. Az új Országos területfejlesztési koncepció és a területi tervezés. *Területi Statisztika*, 2005, 45 (5), pp. 423–439.

Segura, Edilberto (2005). UKRAINE – Economic Evolution Since Independence. *The Bleyzer Foundation*, 2005 (january).

https://bleyzerfoundation.org/files/tbf_reports/Evolution%20since%20Ukrainian%20Independence%202005.pdf

Letöltés ideje: 2025. 05.08.

Sutela, Pekka (2012). The underachiever: Ukraine's Economy Since 1991. *The Carnage Papers*, 2012 (March). https://ciaotest.cc.columbia.edu/wps/ceip/0024579/f_0024579_20076.pdf

Letöltés ideje: 2024. 04. 15.

United Nations Industrial Development Organization (UNIDO) (2024). *Ukraine Industrial Country Diagnostics, 2023*. https://www.unido.org/sites/default/files/unido-publications/2024-08/UNIDO%20Industrial%20Diagnostic%20Study_Ukraine_2024.pdf Letöltés ideje: 2025. 04. 27.

Yang, Zixiong. X. (2023). Why Did Ukraine's Economy Fail after the Collapse of the Soviet Union? *Scientific Research Publishing, Modern Economy*, 14 (5), pp. 601–615. DOI: <https://doi.org/10.4236/me.2023.145033>

Források

ExchangeRates.org.uk (2012). Ukraine Hryvnia to US Dollar History: 2012 <https://www.exchangerates.org.uk/UAH-USD-spot-exchange-rates-history-2012.html> • Letöltés ideje: 2025. 04. 23.

ExchangeRates.org.uk (2016). Ukraine Hryvnia to US Dollar History: 2016 <https://www.exchangerates.org.uk/UAH-USD-spot-exchange-rates-history-2016.html> • Letöltés ideje: 2025. 04. 23.

ExchangeRates.org.uk (2021). Ukraine Hryvnia to US Dollar History: 2021 <https://www.exchangerates.org.uk/UAH-USD-spot-exchange-rates-history-2021.html> • Letöltés ideje: 2025. 04. 23.

State Statistics Committee of Ukraine (2013). Gross regional product, 2004–2011 https://archive.ph/20130706154641/http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/vvp/vrp/vrp2008_u.htm • Letöltés ideje: 2025. 05. 28.

State Statistics Service of Ukraine (Derzhstat) (2024). Gross Regional Product 2008–2021 <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fdata.gov.ua%2Fdataset%2F6e24b7d1-218f-4899-b187-19de3ad1ded6%2Fresource%2F85b0bf89-1021-4e07-bafc-f7b7c5125555%2Fdownload%2F14-valovii-regionalnii-produkt-u-faktichnikh-tsinakh-mln-grn.xlsx&wdOrigin=BROWSELINK> Letöltés ideje: 2025. 05. 28.

State Statistics Service of Ukraine (Derzhstat) (2024). Capital investments, 2024 <https://stat.gov.ua/en/datasets/capital-investments> • Letöltés ideje: 2025. 06. 28.

State Statistics Service of Ukraine (Derzhstat) (2022). Population of Ukraine, 2021. Kyiv. 2022 http://db.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2022/zb_nasel%20_2021.pdf Letöltés ideje: 2025. 04. 23.

Ukrán Nemzeti Bank (NBU) (2015). External Trade in Goods (according to BPM5 methodology): Dynamics of Goods Exports by Country, 2015. https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fbank.gov.ua%2Ffiles%2FES%2FTov_BPM5_y_en.xlsx&wdOrigin=BROWSELINK Letöltés ideje: 2025. 05. 23.

Ukrán Nemzeti Bank (NBU) (2015). External Trade in Goods (according to BPM5 methodology): Dynamics of Goods Imports by Country, 2015. https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fbank.gov.ua%2Ffiles%2FES%2FTov_BPM5_y_en.xlsx&wdOrigin=BROWSELINK Letöltés ideje: 2025. 05. 23.

Ukrán Nemzeti Bank (NBU) (2023). Industry, Macroeconomic Indicators, National Bank of Ukraine, 2023. https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fbank.gov.ua%2Ffiles%2Fmacro%2FIndust_y.xlsx&wdOrigin=BROWSELINK • Letöltés ideje: 2025. 04. 20.

Ukrán Nemzeti Bank (NBU) (2025). Direct Investment in Ukraine (Inward Direct Investment): Positions (annual data): Direct investment in Ukraine (Equity and investment fund

shares): Positions by Country and by Types of Economic Activity1, 2025. https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fbank.gov.ua%2Ffiles%2FES%2FFDI_Ls_y_en.xlsx&wdOrigin=BROWSELINK

Letöltés ideje: 2025. 05. 23.

Ukrán Nemzeti Bank (NBU) (2025). External Trade in Goods (according to BPM6 methodology): Dynamics of the Commodity Composition of Imports (according to BPM6 methodology, 2025. https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fbank.gov.ua%2Ffiles%2FES%2FTrade_y_EUR_en.xlsx&wdOrigin=BROWSELINK

Letöltés ideje: 2025. 05. 23.

Ukrán Nemzeti Bank (NBU) (2025). External Trade in Goods (according to BPM6 methodology): Dynamics of the Commodity Composition of Exports (according to BPM6 methodology, 2025. https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fbank.gov.ua%2Ffiles%2FES%2FTrade_y_EUR_en.xlsx&wdOrigin=BROWSELINK

Letöltés ideje: 2025. 05. 23.

Ukrán Nemzeti Bank (NBU) (2025). External Trade in Goods (according to BPM6 methodology): Dynamics of Goods Exports by Country (according to BPM6 methodology, 2025. https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fbank.gov.ua%2Ffiles%2FES%2FTrade_y_EUR_en.xlsx&wdOrigin=BROWSELINK

Letöltés ideje: 2025. 05. 23.

Ukrán Nemzeti Bank (NBU) (2025). External Trade in Goods (according to BPM6 methodology): Dynamics of Goods Imports by Country (according to BPM6 methodology, 2025. https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fbank.gov.ua%2Ffiles%2FES%2FTrade_y_EUR_en.xlsx&wdOrigin=BROWSELINK

Letöltés ideje: 2025. 05. 23.

World Bank Group: Agriculture, forestry, and fishing, value added (% of GDP) – Ukraine, 1992–2023. <https://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS?locations=UA>

Letöltés ideje: 2025. 04. 20.

World Bank Group: Exports of goods and services (annual % growth) – Ukraine, 1991–2023 <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.KD.ZG?locations=UA>

Letöltés ideje: 2025. 04. 17.

World Bank Group: Foreign direct investment, net inflows (% of GDP) – Ukraine, 1992–2023. <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS?locations=UA>

Letöltés: 2025. 04. 21.

World Bank Group: GDP growth (annual %) – Ukraine, 1988–2023 <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=UA>

Letöltés ideje: 2025. 04. 12.

World Bank Group: GDP per capita (current US\$) – Ukraine, 2008–2021 <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2021&locations=UA&start=2008> • Letöltés ideje: 2025. 04. 23.

World Bank Group: Imports of goods and services (annual % growth) – Ukraine, 1991–2023 <https://data.worldbank.org/indicator/NE.IMP.GNFS.KD.ZG?locations=UA> • Letöltés ideje: 2025. 04. 20.

World Bank Group: Industry (including construction), value added (% of GDP) – Ukraine, 1992–2023 <https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.TOTL.ZS?end=2023&locations=UA&start=1992>

Letöltés ideje: 2025. 04. 20.

World Bank Group: Official exchange rate (LCU per US\$, period average) – Ukraine, 2008. <https://data.worldbank.org/indicator/PA.NUS.FCRF?locations=UA>

Letöltés: 2025. 04. 25.

World Bank Group: Services, Value added (% of GDP) – Ukraine, 1992–2023. <https://data.worldbank.org/indicator/NV.SRV.TOTL.ZS?locations=UA>

Letöltés: 2025. 04. 20.

Institute for Economic Research and Policy Consulting, Year 2014: Economic Summary for Ukraine – A year of crisis and new opportunities. http://www.ier.com.ua/files/Regular_products/Economic_Summary/ES_2014_en.pdf

Letöltés ideje: 2025. 04. 22.